

Міністерство освіти і науки України
Науково-дослідний Інститут українознавства
Ministry of Education and Science of Ukraine
Scientific Research Institute of Ukrainian Studies
Кафедра українознавства Інститут Східної Європи

Іван Франко
на шпальтах часописів українців
Росії та Польщі у ХХ століття.

Львів - 2019

Міністерство освіти і науки України
Науково-дослідний Інститут українознавства
Ministry of Education and Science of Ukraine
Scientific Rese Institute of Ukrainian Studies
Кафедра українознавства
Інституту Східної Європи

Друкується за рішенням Вченої Ради Інституту Східної Європи
протокол №1 від 17 січня 2019 року.

Наукові праці академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Ідзя, завідувача кафедри українознавства Інституту Східної Європи “Іван Франко на шпальтах часописів українців у Росії та Польщі в ХХ ст.” присвячуються рідному місту Івано-Франківську в якому у 1960 році народився автор.

Наукові праці на глибоко-науковому фактичному матеріалі, які автор проаналізував в часописах Росії та Польщі, відтворюються моновідомі, а той призабуті сторінки життя Івана Франка.

Окрім історичного, літературного та культурного аспектів проаналізованих в часописах “Украинская Жизнь”, “Наша Культура” та “Український Календар” автор звертає увагу на джерела з архіву Російської Академії Наук, яка особливо приділяла увагу науковій та літературній творчості доктора Іван Франка, який у же в той час зробив великий вклад у розвиток української літератури, мови та культури.

Зібраний науковий і фактологічний матеріал, сконцентрований в наукових працях “Іван Франко на шпальтах часописів українців у Росії та Польщі в ХХ ст.” є унікальною джерельною базою у вивченні історії творчості, Івана Франка, яка аналізувалася на шпальтах часопису українців Росії та Польщі в продовж ХХ століття.

Рецензенти:

Я.С.Калакура - доктор історичних наук, професор Київського національного університету, академік Академії Наук Вищої Школи України.

Я.Р. Дашкевич - доктор історичних наук, професор. Керівник Львівського відділення Інституту Археології та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАНУ, завідувач кафедри сходознавства Львівського національного університету ім. І.Франка.

В.М.Кабузан - доктор історичних наук, ведучий фахівець Інституту Російської Історії РАН, завідувач історичного відділу Українського Університету м.Москви.

П.П.Кононенко - доктор філологічних наук, професор, віце-президент академії Академії Наук Вищої Школи України, академік УАПН, академік МСАН, директор науково-дослідного Інституту Українознавства Міністерства освіти і науки України.

В.А.Качкан – доктор філологічних наук, професор, академік Академії Наук Вищої Школи України, завідувач кафедри українознавства Івано-Франківського медичного університету.

Б.Г.Чопик – доктор філологічних наук, професор, завідувач філологічного відділу Українського Університету м.Москви.

Зміст:

Іван Франко на шпальтах громадсько-політичного журналу українців Росії “Украинская Жизнь”. (1912-1916 роки).....	4
Іван Франко і Російська Академія Наук.....	9
Іван Франко на шпальтах літературного та науково-популярного часопису українців Польщі “Наша Культура”(1958-1991).....	12
Іван Франко на шпальтах часопису українців Польщі "Український Календар"(1957-1986).....	24

Іван Франко
на шпальтах громадсько-політичного журналу українців Росії
“Украинская Жизнь”. (1912-1916 роки)

Вперше про Івана Франка, як поета, літературознавця, наукового, громадського діяча Австрійської України українці в Росії дізнаються з журналу російських українців “Украинская Жизнь” зразу ж по організації цього друкованого органу в Москві. Так в рубриці “Содержание украинских журналов” в №3 за 1912 рік наголошено, що в Записках Наукового Товариства ім.Т.Шевченка видруковано працю доктора Івана Франка “Студії над українськими народними піснями”. Редакція “Украинской Жизни” наголошувала, що з даною працею можна ознайомитися в редакції журналу “Украинская Жизнь”[1].

В №4 за квітень 1912 року в рубриці “Состояние украинских журналов” редакція “Украинской Жизни” наголошувала, що в VI томі “Записок Наукового Товариства ім.Т.Шевченка” розміщені дві наукові праці Івана Франка:” Стояння Хмельницького під Білою Церквою” та “Жидівські погроми літом 1648 року”. Літературна праця “Салдатська пісня про Суворова”. З даними працями можна ознайомитися в редакції “Украинской Жизни”[2].

В №7-8 за липень-серпень 1912 року в рубриці “Состояние украинских журналов” редакція “Украинской Жизни” наголошувала, що в кн.І, тому I за 1912 рік розміщені дві наукові праці доктора Івана Франка “До історії Генеральної Військової канцелярії” та “Шкільні заняття Петра Біленського. В кн.ІІ тому за 1912 рік праця “Жарт непотребний. Історична вірша з року 1702 на історичному тлі”. З даними працями можна ознайомитися в редакції “Украинской Жизни”[3].

В №9 за вересень 1912 рік в рубриці “Состояние украинских журналов” редакція “Украинской Жизни” наголошувала, що в Літературно-науковому віснику за вересень 1912 рік розміщена стаття Івана Ющишина “Ювілей Івана Франка ”[4].

В №12 за грудень 1912 року в “Состояние украинских журналов” редакція “Украинской Жизни” наголошувала, що Записки Наукового товариства ім. Т.Шевченка в кн. IV за 1912 рік видрукували статтю Івана Франка “Чуднівська компанія 1660 року” та “Жебрацькі благальниці”[5].

В №1 за січень 1913 року в рубриці “На Украине и вне её” “Украинская Жизнь” подає велику статтю “До ювілею Івана Франка” в якій наголошується:“ В цьому році, як відомо, виповнюється 40- літній ювілей літературної діяльності українського письменника, вченого і громадського діяча Івана Франка. Українці бажають належним чином відсвяткувати цю подію в житті видатного діяча новітньої української історії. Одна із форм цього святкування є ідея “національного дару Івану Франку” всім українським суспільством”. З цією метою до свята будуть залучені всі найширші кола українського суспільства, найелітніші українське заклади в Українській Галичині, які звернуться до суспільства:” В 1913 році виповнюється 40-років з часу виступу на літературну ниву найкращого письменника Галицької України – Івана Франка. На протязі цих років з під невтомного пера виходили багаточисельні поетичні твори, драми, оповідання, повісті, статті, наукові праці, критичні і публіцистичні статті. Він розвинув таку широку і багатосторонню літературну діяльність, як ніхто інший ні до ні після нього. Окрім цього він являється одним із творців політичного руху серед народних мас, і ніхто інший з великим правом не можж сказати, що все своє життя, всі знання, всю працю посвятив рідному народу. Ні довір'я земляків ні переслідування чужинців не лякали його. Не гнався він ні за кар'єрою, ні за положенням в суспільстві ні за багатством і ніколи не докоряв суспільство в тому, що воно не надало йому всього цього. Якщо інколи і виривалися з нього докори, кидались ним слова гіркої правди й болі, то завжди і всюди по мотивах ідеальних, що виражалися любов'ю до свого народу. Свою письменницьку службу народу почав він в той час, коли українська національна думка тільки лиш випускала перші свої паростки. Внаслідок невтомної його діяльності українська поезія, писемність, література та наука посилила бойовий , революційний характер і разом з цим була споряджена з самопожертвою і з відреченням від тих матеріальних благ, які випадають на долю письменникам подібної величини у культурних народів. Нам дітям нинішнього дня, важко уявити собі всю велич заслуг Івана Франка в національному житті нашого народу. Лише тільки при свілі історичної перспективи можемо ми побачити і зрозуміти, яку велику частину нашого нинішнього світобачення, нашої національної культури, і сили національної свідомості отримали ми від Івана Франка. Був час, коли все це, що в нашій національній надбання могло носити ім'я: самосвідомість, культура, прогрес, гуманізм, демократизм – все це обмежувалося невеликою

кількістю на чолі з яскравою постаттю особи Івана Франка, яка запалювала молодих українців до самопізнання. Співставимо українську літературу до 70-х років нинішній Франковій епосі, розміримо відстані між ними і ми отримаємо критерій для оцінки Івана Франка, як поета порівняєм науковий багаж тодішньої України з нинішньою, і ми зрозуміємо Івана Франка, як вченого, виясимо собі велику різницю нашого громадського життя на початку і в кінці цього сорокаліття, побачимо Івана Франка, як громадського діяча. Зрозумівши це, ми відчуємо, яке національне зобов'язання лежить на нашому суспільстві в час його сорокалітнього ювілею. Ми повинні виразити повагу і подяку йому не тільки на словах в статтях і ювілейних святкуваннях, ми повинні дати те, що не в змозі були дати раніше, тобто добробут, щоб позбавити його, хоча би до старості від проблеми про хліб насущний, оскільки ця проблема і зараз дратує його змучену голову, як це ніколи раніше. Не в силах ми були надати нашому письменнику університетської кар'єри, ні ніякого іншого належного йому місця, як рівно і отримувати гонорари від своїх творів. Тепер же хай буде ювілейний дар від всього українського суспільства хоча частковою оплатою його праці. На протязі 1913 року нехай попливуть до нього грошові пожертви з цілої України від багатих і бідних, від інтелігентів, селян і робітників, нехай з'явиться доказ того, що українці вміють оцінити своїх іменитих людей не тільки після смерті їх, але і при житті”/6.

Розміщуючи статтю “К юбилею Ивана Франко”, наголошувала редакція “Украинской Жизни”, ми зі своєї сторони палко підтримуємо ідею національного дару нашому яскравому і невтомному національному діячу. Бажаючи ознайомити читача “Украинской Жизни” більш ширше з багаточисельними заслугами Івана Франка в відродженні України, редакція в 1913 році має намір подати ряд статей про ювіляра[7].

№5 за травень 1913 року “Украинская Жизнь” відкриває великим портретом Івана Франка, після якого слідує статті про Івана Франка: Сергія Єфремова “Писатель-гуманист. К 40-летию деятельности Ивана Франка”[8], М.Данько “Писатель своего народа”[9], С.Петлюри. “Иван Франко – поэт национальной чести”[10].

В цьому ж №5 за 1913 рік в рубриці “Литературная летопись” наголошено, що в Чеській соціал-демократичній бібліотеці для чеських дітей вийшов переклад з української мови творів Івана Франка: “Грицева наука” та “Олівець”[11].

Всі ці статті яскраво розкривають велику титанічну діяльність Івана Франка у розбудові української літератури, мови, культури, науки серед європейських народів Австрійської імперії. Вони і сьогодні актуальні у європейському виборі Української держави і потребують опублікування і осмислення в українському суспільстві.

В №6 за 1913 рік про творчість Івана Франка своє світбачення статтею “Иван Франко - поет национальной части” заострює Симон Петлюра, який наголошує, що Іван Франко являється дороговказом в сучасному українському літературному осягненні, його творчість вже сьогодні потребує всестороннього вивчення і осмислення[12].

Тут же в рубриці “На Украине и вне её” редакція розповідає про “Юбилейные дни Ивана Франко”, які розпочались в Австрійській Україні. Так 8 червня 1913 року в Відні з ініціативи студентського товариства “Січ” було влаштоване вшанування Івана Франка двома рефератами в перерві між якими співав чоловічий хор. Вступне слово було виголошене депутатом австрійського парламенту Євгеном Левицьким. Він наголосив на великому значенні творчості Івана Франка для української ідеї в Галичині, на кристалізацію якої Іван Франко поклав багато сил у служінні свого народу.

Про літературну діяльність Івана Франка був прочитаний реферат депутатом австрійського парламенту, професором Смаль-Стоцьким. Доповідач наголосив, що критика Івана Франка дала поштовх для розвитку української літератури. Доповідач розкрив талант Івана Франка, як публіциста, який боровся за моральне оновлення інтелігенції і народу. Жало невмирущої критики і скептицизму- це важлива риса творчості, наголосив Смаль-Стоцький. В Івана Франка розум перевершує над почуттями і цим пояснює невелику кількість серед його героїв невелику кількість позитивних типів. Між останніми, найкращий, це сам Іван Франко. Ми бачимо його в творах світового значення: “Іван Вишенський”, “Смерть каїна”, “Мойсей”. Доповідач зупинився на характеристиці цих цінностей, підкреслив ту основну думку, якою він боровся за право свого народу.

З рефератом “Громадська діяльність Івана Франка” виступив доктор Іван Панькевич, який розкрив усю повноту боротьби Івана Франка з устарілими формами життя, з тими, які не давали

розвитку українському народові. За права свого народу, наголосив доповідач, повстав Іван Франко з усім жаром своєї душі, жертвуючи себе цілком за добро свого народу. Щоб захистити його інтереси Іван Франко створює “Радикальну партію”, яка бореться за демократію. Народ стає його трибуною, про що розповідає його творчість...

Святкування 40-ка річного ювілею творчості Івана Франка було продовжено в Чернівецькому університеті, де 14 червня 1913 року професор Смаль-Стоцький організував в честь доктора Івана Франка науковий семінар, який розкрив Івана Франка, як вченого. У промові вченого було наголошено, що Іван Франко 40 років розвиває дар української академічної молоді. Тут же Смаль-Стоцький охарактеризував літературну творчість Івана Франка. Ювіляру в Львів від учасників семінару була послана поздоровча телеграма і зроблений збір грошей на замовлення та купівлю портрету Івана Франка для постійного проведення “Франкового семінару” в стінах Чернівецького університету...

Дальше святкування ювілею продовжились в Львові. 15 червня в Товаристві “Січ” в честь Івана Франка був влаштований концерт в залі “Народного Дому”. На концерт на честь Івана Франка була виголошена промова Ярославом Веселовським. М.Лозинський прочитав реферат “Про життя юбіляра”. Після концерту доктор К.Трильовський від імені Товариства “Січ” оголосив про обрання Івана Франка “Почесним Членом Січі”. Як наголошує “Украинская Жизнь” вшанування 40-ка літньої творчої діяльності Івана Франка пройшло в усіх містах, містечках та селах Австрійської України. В Гусятині, зокрема, де вшанування юбіляра було організован депутатом австрійського парламенту Ківелюком, зійшлося 5000 людей...

Завершив вшанування юбіляра “Студенський український з’їзд”, який наголосив на заслугах Івана Франка в розбудові української науки[13].

В 1913 році, як відомо померла визначна українська поетеса Леся Українка, як наголошувала “Украинская Жизнь”, прекрасну телеграму прислав Іван Франко: ”Пам’ять дорогої усопшої записана в моїй душі нестираючимися слідами. Слава її пам’яті!”[14].

В цей же час ювілеєм Івана Франка зацікавилась російська преса. Так Л.Волков в “Московских Ведомостях” помістив три статті під заголовком ” Юбилей Ивана Франко”. Іван Франко, на думку Л.Волкова, соціаліст і учасник українського руху, який направлений на відрив України від Росії. Франко декілька разів судився і був короточасно ув’язнений за “соціалістичну пропаганду”, але кінець кінцем зблизився з австрійським урядом. Не раз він мав зіткнення з поляками, однак зблизився і з ними як і з австріяками і сьогодні є зряддям австрійсько-польської політики”[15].

В №170 за 1913 рік російська газета “Речь” кореспондент із Львова Михайло Могиланський в статті “Юбилей Франка” описує про торжества з приводу ювілею в Львові, наголошуючи що в ньому взяла участь вся галицька еліта[16].

Н.Новицький в “Южной Заре” №2103 від 21 червня статтею “К 40-летию юбилея деятельности” розповідає в нарисі про літературну діяльність Івана Франка[17].

Дальше “Украинская Жизнь” в рубриці “Литературная летопись” наголошує, що “Одесские Новости” в №9053 від 20 червня, помістили портрет І.Франка з нагоди 40-ліття його літературної діяльності і статтю “Іван Франко-визначний літератор сучасності”. Сергій Єфремов в газеті “Киевская Мысль” №170 дає оцінку поезії І.Франка, зокрема його поеми “Мойсей”. М.Могиланський в газеті “Речь” від 8 червня 1913 року в статті “Іван Франко” характеризує творчість Івана Франка, наголошуючи, що Іван Франко визначний критик. Професор Смаль-Стоцький в газеті “Діло” видрукував в честь ювілею “Характеристику літературної діяльності Івана Франка”[18].

За вищеокреслених обставин у першому номері “Украинской Жизни” за 1915 рік доктор Іван Франко постає перед українською громадськістю Росії, як вчений, оскільки тут поміщена його стаття ”Земельная собственность в Галичине.(К истории землевладения в Галиции. Цифры и факты”[19].

В №1 за 1914 рік в рубриці “На Украине и вне её” в статті “К юбилею Ивана Франко” наголошено, що 7 грудня в Катеринославській Просвіті відбулося вшанування 40-ліття літературної діяльності Івана Франка. З цієї нагоди був влаштований в честь Івана Франка літературно-вокальний вечір на який зібралось багато народу. На сцені було встановлено великий портрет Івана Франка роботи місцевого художника Хейлика, який був прикрашений ялиновими гілками і синьо-жовтими прапорами. Д.І.Дорошенко прочитав на українській мові лекцію на тему

“Іван Франко, як письменник і громадський діяч”, опісля відбувся концерт із творів Івана Франка[20].

В №11-12 за 1914 рік в рубриці “На Украине и вне её” в статті “Іван Франко” наголошено, що відомий вчений і письменник в зв’язку з подіями в Галичині опинився в тяжкому становищі. Він лишений можливостей заробляти, оскільки наукові українські видання “Наукове Товариство ім.Т.Г.Шевченка” у Львові закриті російською владою, в зв’язку з чим письменник має великі матеріальні потреби. За свідченнями “Украинской Жизни” шанувальники творчості Івана Франка, українців, зібрали йому грошову допомогу. Як доповіли в редакцію, долею Івана Франка стурбований і Літературний Фонд Росії, серед членів якого, як і взагалі серед читачів Росії ім’я українського письменника користується широкою відомістю. Було би добре, щоб в знак уваги і благородності зі сторони російського суспільства проявити активну участь в долі хворого і безпомічного українського письменника. Однак, наголошує “Украинская Жизнь”, цього не сталося[21].

В наступному №2 за 1915 рік видрук наукової статі “Земельная собственность в Галичине. (К истории землевладения в Галиции. Цифры и факты”, було продовжено[22].

В наступному №5-6 за 1915 рік “Украинская Жизнь” продовжила видрук праці[23], особливу увагу було сконцентровано на ключовій її частині “Проекты и реформы” в якій Іван Франко пропонував реформування земельної власності для того щоб бідніше українське селянство теж мало право на землю. Однак, як наголошено в статті проєкт “націоналізації землі” не був підтриманий австрійською владою[24].

В №7 “Украинской Жизни” за 1915 рік Л.Бурчак в рубриці “Бібліографія”, дає характеристику тексту байки Івана Франка “Лис Микита”. “Лис Микита”, на думку дописувача “Украинской Жизни” Л.Бурчака, характеризує Івана Франка, як талановитого білетриста. Дописувач наголошує, що “Лис Микита” має великий успіх в російському літературному суспільстві. Він став новітнім зразком слов’янської байки, яку зразу, як шедевр визнали в Росії. Однак, слід наголосити, що “Лис Микита” Івана Франка сподобався і в Європі, зокрема в Німеччині, Британії у ньому вбачають місцеві аналоги. Дописувач рекомендує всім українцям купити брошуру Івана Франка “Лис Микита”, що надійшла до книжкової крамниці, щоб насолодитися визначним шедевром українського письменства, яким всім українцям треба гордитися”[25].

В №4-5 за 1916 рік на першій сторінці, обведеної чорною рамкою, “Украинская Жизнь” повідомила, що 15/28 1916 року помер у Львові Іван Франко. Ця коротка сумна новина із Лозанни привела до суму всіх українців в Росії, вони, як наголосила редакція “Украинской Жизни” опинилися в “загальнолюдському українському стані горя”. Доктора Івана Франка, зауважено в статті, знали в Росії всі українські наукові сили. Його смерть, це тяжка національна втрата, яка дає про себе знати в усіх областях українського національного і культурного життя. Іван Франко був у кожному українському серці Росії, будителем української ідеї во ім’я українського народу. За його визволення він був борцем в перших рядах, всюди залишив глибокий слід боротьби. Талановитий і гарячий публіцист, редактор кращих українських журналів він зумів об’єднати своїм словом всіх кращих представників австрійської і російської України своїм надзвичайним ліризмом, поезією, перед якими затрепетало серце кожного українця на планеті. Іван Франко, як вчений, громадський діяч і признаний політичний вождь будив український народ для його подальшої національної незалежності на шляху до європейського прогресу. “Украинская Жизнь” і всі українці Росії суміють з приводу нашого спільного горя[26]. В цьому ж номері, щоб оживити національні почуття до особистості Івана Франка, дослідник Л.Жигмайло помістив статтю “Национальные мотивы в произведениях Балика и Франка”, в якій наголосив, що Іван Франко являється яскравим виразником національного праннення своєї національності до волі. Іван Франко все своє життя поступово йшов по шляху утворення української національної держави[27].

З зв’язку з смертю в Львові Івана Франка редакція “Украинской Жизни” в №6 за 1916 рік помістила статті С.А.Єфремова “Пролог к будущему” (Памяти И.Франко), М.С.Грушевського “Светлой памяти Ивана Франка”[28], М.Майского “Иван Франко в Галицком селе”[29], в яких автори всесторонньо зоглянули історико-біографічну діяльність Івана Франка від народження до дня смерті. Тут же в №6 вміщено статтю Івана Франка- “Этимология и фонетика”, яка яскраво показує всю давню велич української мови[30].

В цьому ж номері “Украинская Жизнь” вміщені статті від імені редакції без підписів авторів “Похороны Ивана Франко”[31], та “Отклики на смерть Ивана Франко”[32], в яких редакція проаналізувала всю наукову, громадську, літературну, приватну діяльність Івана Франка[33].

Завершує на своїх шпальтах огляд діяльності Івана Франка редакція “Украинской Жизни” №9 за 1916 рік статтею Наталії Романович-Ткаченко “Дни осенние, ненастные. Венок на могилу А.Паньківського, А.Русора, И.Франко” - в якій наголошує, що холодно стало в українському національному житті в зв'язку трагічною смертю Івана Франка. Сум і горе одягнули Україну в зв'язку зі смертю Івана Франка, який все своє життя душею і серцем переживав за Україну, був з українським народом і в радостях і в горі. Дай же нам Господи, наголошує Наталія Романович-Ткаченко, в ці воєнні роки Франкову мужність, силу і любов, а особливо його віру і надію в незалежну Україну.../34.

Завершуючи творчий шлях Івана Франка на шпальтах часопису українців Росії “Украинская Жизнь”, наголосимо на великому вкладі Каменяра в утвердженні національної свідомості в українства Росії, що потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел та літератури:

1. Содержание украинских журналов. Украинская Жизнь. Москва. 1912, №3, с.117-118.
2. Содержание украинских журналов. Украинская Жизнь. Москва. 1912, №4, с.116.
3. Содержание украинских журналов. Украинская Жизнь. Москва. 1912, №7-8, с.147.
4. Содержание украинских журналов. Украинская Жизнь. Москва. 1912, №9, с.120.
5. Содержание украинских журналов. Украинская Жизнь. Москва. 1912, №12, с.126.
6. “К юбилею Ивана Франко”(Переклад Віктора Ідзьо). Украинская Жизнь. М.1913, №1, с.122-123.
7. Украинская Жизнь. М.1913, №1, с.123.
8. Украинская Жизнь. М.1913, №5, с.5-16.
9. Украинская Жизнь. М.1913, №5, с.17-25.
10. Украинская Жизнь. М.1913, №5, с.26-40.
11. “Литературная летопись”. Украинская Жизнь. М.1913, №5, с.108-109.
12. С.Петлюра. “Иван Франко – поэт национальной чести”. Украинская Жизнь. М.1913, №6, с.76-84.
13. “Юбилейные дни Ивана Франко”. Украинская Жизнь. М.1913, №6, с.100-102.
14. Телеграма на могилу Лесі Українки. Украинская Жизнь. М.1913, № 7-8, с.129.
15. Л.Волков. “Ибилей Ивана Франко”. Украинская Жизнь. М.1913, №7-8, с.145.
16. М.Могилянський. “Юбилей Ивана Фрака”. “Речь”, №170 за 1913 рік.
17. Н.Новицький. “К юбилею деятельности”. “Южная Заря” №2103 за 21 червня 1913 р.
18. Литературная летопись. Украинская Жизнь. М.1913, № 7-8, с.145-146.
19. Иван Франко. “Земельная собственность в Галичине.(К истории землевладения в Галиции. Цифры и факты”. Украинская Жизнь. М.1915, №1, с.27-35.
20. “К юбилею Ивана Франко”. Украинская Жизнь. М.1914, №1, с.91.
21. “Иван Франко”. Украинская Жизнь. М.1914, №11-12, с.97-98.
22. Иван Франко. “Земельная собственность в Галичине.(К истории землевладения в Галиции). Цифры и факты”. Украинская Жизнь. М.1915, №2, с.22-31.
23. Иван Франко. “Земельная собственность в Галичине.(К истории землевладения в Галиции). Проекты и реформы”. Украинская Жизнь. М.1915, №7, с.37-45.
24. Иван Франко. “Земельная собственность в Галичине.(К истории землевладения в Галиции). Цифры и факты”. Украинская Жизнь. М.1915, №7, с.37-45.
25. Библиография. Украинская Жизнь. М.1915, №7, с.100-101.
26. Умер Иван Франко во Львове. Украинская Жизнь. М.1916, №4-5, с. 5.
27. Л.Жигмайло. “Национальные мотивы в произведениях Балика и Фрака”. Украинская Жизнь. М.1916, №4-5, с. 41-64.
28. С.А.Сфремов “Пролог к будущему”(Памяти И.Франко). Украинская Жизнь. М.1916, №6, с. 5-11.
29. М.С.Грушевський “Светлой памяти Ивана Франка”. Украинская Жизнь. М.1916, №4-5, с. 12-18.
30. М.Майского “Иван Франко в Галицком селе”. Украинская Жизнь. М.1916, №6, с. 19-23.
31. Иван Франко-“Этимология и фонетика”. Украинская Жизнь. М.1916, №6, с. 25-44.
32. “Похороны Ивана Франко”. Украинская Жизнь. М.1916, №6, с. 104-107.
33. “Отклики на смерть Ивана Франко”. Украинская Жизнь. М.1916, №6, с. 107-112.
33. Украинская Жизнь. М.1916, №6, с. 104-112.
34. Наталія Романович -Ткаченко. “Дни осенние, ненастные. Венок на могилу А.Паньківського, А.Русора, И.Франко”. Украинская Жизнь. М.1916, №9, с. 58-60.

Іван Франко і Російська Академія Наук

Взаємовідносини Івана Франка, українського вченого з Австрійської імперії з Російською Академією Наук (РАН) розпочалися разом відродженням українського літературного процесу в Галичині.

Поштовхом до таких процесів стали попередні критичні часи, коли визначна плеяда українських діячів переселилася з Росії Галичину внаслідок заборони в 1876 році на території Росії української мови, українського друкованого слова.

Все це застало найбільш енергійних представників української громадськості з Росії перенести свою літературну діяльність в Галичину і зокрема у Львів, який з цього часу став політичним, науковим, літературним та культурним центром всесвітньої української думки.

Власне в цей час Івано Франко знайомиться з українським літературним процесом в Росії бере активну участь в “пом’якшенні” умов для для наукової та літературної діяльності українців в Росії, друкується в у українських часописах в Росії зокрема в часописі “Украинский Вопрос” Спб.1906, Украинская Жизнь”М.1912-1916.

Активність Івана Франка в цьому питанні, як науковця і літератора, який розпочинає друкуватися в наукових та літературних журналах, зауважує Російська Академія Наук, його наукова та літературна творчість стає відома серед широких літературних і не тільки українських кіл в Росії. З 1905 року, діяльністю Івана Франка активно розпочинає цікавитися слов’янський відділ Російської Академії Наук.

Процес буржуазно-демократичної революції змушує російський уряд, міністерство освіти звернутися в Академію наук для з’ясування питання про “припинення гоніння на українське друковане слово”. По цьому питанню утворюється спеціальна комісія, яка очолюється академіком Ф.Є.Коршем і який пропонує для плідної праці ввести в склад цієї комісіїокрім дійсного члена Російської Академії Наук з Австрії І.В.Ягича, а тако ж українського вченого з Австрії (Львова) доктора філології Івана Франка.

Дуже цікавими з цієї проблеми є вивчені нами архіви, зокрема переписка академіків Ф.Є.Корша, О.О.Шахматова з академіком І.В.Ягичем. Усі ці документи зберігаються сьогодні в архіві Російської Академії Наук.

Ще до запрошення в комісію І.Я.Франка академік І.В.Ягич в листі до О.О.Шахматова від 8.11.1905 року застерігів його від великого захоплення українським питанням.” При обговоренні ворпроса о малорусском языке будьте благорассудно либеральны. Простой народ пусть учится своему народному языку, литература пусть свободно развивается, точно так же искусно, но не забывайте интересов государственных... Я сочувствую нашему М.Грушевскому и И. Франко пока они остаются на почве просвещения и науки. Но создавать независимую Украину – в этом я не желаю поддерживать их. Мы славяне и без того через чур дробимся, оттого так мало и значим. У нас в Вене был осенью молодой человек “белорусс”, который даже мечтал о самостоятельной Белоруссии.”

Внаслідок протесту І.В.Ягича доктора І.Я.Франка не було включено до складу комісії, яка обговорювала статус українства в Росії. Однак до цієї комісії був включений закордонний член РАН, академік І.В.Ягич.

Час був невизначений, наростала революція, тому російський уряд намагається вилучити з революційного процесу українців дав завдання РАН швидко випрацювати “пом’якшення для українців”, і скоро, на початку березня 1905 року “Записка по українському питанню в Росії” була отриманна академіком І.В.Ягичем для ознайомлення. Своїми висновками по ній він поділився з академіком О.О.Шахматовим.

В листі від 5.ІІІ.1905 року він писав:” З великим інтересом я прочитав записку “про українську мову”. Для мене вона повчальна... в аргументації всюди відчутний гумор Ф.Є.Корша. Здається все те, що ви бажаєте дати малоросам треба дати і полякам”.

Це питання І.В.Ягич піднімає і в наступному листі від 9.ІІІ.1905 року. “Особливо цікавить мене питання про “малоруську мову”. Сьогодні у нас Іван Франко з’ясувавши питання мови ставить питання створення незалежної України. Я звичайно стою за повну волю розвитку української мови, її вживання, та мене турбує вороже відношення “модерних малоросів” до російської мови. Чи закінчиться воно, коли українська мова досягне своєї цілі. Як пояснити собі те сумне явище, що російська мова так слабо завойовує собі симпатію у фінського, польського і

особливо в українського народу. Чому ці народи не вивчають російську мову, особливо не бажають її вивчати українці...”

Напрацьована комісією “записка по українській мові” скоро потрапила в Галичину і була винесена Іваном Франком на суд українського суспільства. Це нам відомо із листа Ф.Є.Корша до О.О.Шахматова від 7.V.1905 року: “Хванька Кримський” поспішим відправити екземпляр нашої записки до Львова Івану Франку, де чекали її з великим нетерпінням. Записку нашу, по питаннях української мови перевели на українську мову і поширили у такому вигляді серед українського народу в Галичині. Я вважаю, наголошував О.О.Шахматов, що хоч таким способом пошириться праця комісії. Важко повірити, що російський уряд візьме до уваги результати нашої роботи”.

В цей же час слов'янський відділ РАН готував до друку “Енциклопедію Слов'янознавства” у якій передбачалось помістити нарис “Про розвиток української літературної мови”. По цьому питанню редакція енциклопедії думала залучити до співпраці І.Я.Франка. Однак взнавши про ці наміри редакції І.В.Ягич різко запротестував проти включення І.В.Франка. По цьому питанню І.В.Ягич писав О.О.Шахматову 2.IV.1905 року: “Я ніяк не бажав би залучення до цієї справи наших галицьких мегаломанів М.Грушевського і І.Франка. Ними усіми без винятку заволоділо самолюбство, яке доходить до смішного. Я звичайно співчуваю їх діяльності, та відношуся до результатів критично. Вони все своє розхвалюють до неможливості. Дуже звичайно погано, що вони очолюють весь літературний та науковий процес і що центр “малоросійського духовного життя” перейшов у Львів. Що стосується української мови то вони навіть писати на українській мові не вміють, то як вони напишуть історичний нарис “Про розвиток української літературної мови”.

Не дивлячись на протести І.В.Ягича в Петербурзі розуміли, що у Львові усі літературно-наукові процеси інтелектуального життя очолює І.Я.Франко, тому в 1907 році в середовищі членів РАН кристалізувалась думка утвердити вченого із Галичини, доктора Івана Франка, членом-кореспондентом РАН. Однак це рішення було рішуче опротестоване І.В.Ягичем, який 2.III.1907 року в доповідній записці в Академію писав О.О.Шахматову: “Я боюсь, що наше відділення піде по слизькому шляху швидко вниз, якщо Ви і ваші однодумці не будете дуже обережними. Бажав би я помилятися, але Ваш новий обранець буде дуже близький не Вам, а другим”. “Признаюсь Вам, що мені здається, що обрання Івана Фрака членом-кореспондентом РАН передчасне... Я бажаю вільного розвитку “малоросійській мові”, та не згідний з відступом з Малоросії загальноросійської літературної мови. Настільки я знаю мрії малоросійського юнацтва, то воно думає, що самостійна незалежна Українська держава у них уже в кишені. Я з цим не згоден допоки вірю в переулаштування сьогоднішньої Російської держави, на нових ліберальних початках. Іван Франко у своїй творчості явно стоїть на цих позиціях і тому його обрання в РАН треба як слід виважити...”

Оживлення дискусії Івана Франка з літературними, науковими та громадськими колами Росії розпочинається з новою силою в 1912 році. Поштовою послугувала стаття виразника ліберальної буржуазії Петра Струве під назвою “Общерусская культура и украинский партекуляризм” в якій пан П.Струве об'явив українській літературі, культурі, мові бій. За висновками П.Струве українська література, мова, культура прагне роз'єднати культурну і національну єдність Росії. Ця стаття дала можливість академіку Ф.Є.Коршу в статті “К вопросу об украинской культуре” оприділити політику російських лібералів так: “наші кадети і прогресисти зовсім байдужі до українців, і в своїх поглядах по українському питанню не далеко відійшли від правих націоналістів. Тому дивує, як вони сьгодні можуть думати про якийсь “український сепаратизм”.

Розглянувши дві статті Ф.Є. Корша і П.Струве І.В.Ягич повністю розділив точку зору російського ліберала П.Струве. В листі до О.О.Шахматова від 24.I.1912 року він писав: “Мені дуже сподобався голос П.Струве. Дивно, що ваша Україна, ваш південь та й обидві столиці Москва і Петербург могли заразитися творчістю наших галицьких аторитетів М.Грушевського і І.Франка.

У листі від 4.XI.1912 року І.В.Ягич писав О.О.Шахматову: “Бачу, що Ф.Є.Коршу Іван Франко і М.Грушевський сподобались і він як академік РАН разом із ними розпочав в Росії роз'єднання нації на українців і росіян. Уявіть собі, що було б як би ми ще тобі прийняли І.Фрака в РАН. Якщо він і далі буде з Іваном Франко і М.Грушевським це робити, то українці в Росії будуть діяти більш активно, відкрито без приховування своїх сепаратистських стремлінь. Стаття

російського академіка в захист українства “К вопросу об украинской культуре” буде дорого коштувати Росії. Уже сьогодні українські сепаратисти загрожують державному устрою Росії. Ф.Є.Корш не може зрозуміти, що український літературний рух направляється Іваном Франком з Львівського центру в Росію у ліберально-культурному обрамленні у подальшому появиться в політичному, як його викладає М.Грушевський, і за сприятливих обставин цей рух роз’єднає українців і росіян і в подальшому посіє між ними ненависть. Розмежування по національних ознаках українців і росіян породить дві культури, які з часом розмежуються раз і назавжди. Поява двох народів і двох держав, Україна, яка буде продуктивно розвиватися на півдні в більш сприятливих кліматичних умовах, ставши окремою державою, забуде Росію. Нова Українська держава посіє ненависть до Росії за довговіковий диктат і через призму певного часу зовсім відмежується від Росії і повернеться до багатокультурної та демократичної Європи. Тоді зламати Україну, на чолі якої будуть такі досвідчені галичани з віденським світоглядом, як І.Франко буде неможливо. Наголошую, зауважував І.В.Ягич, повернення українців до слов’янської єдності буде неможливе, оскільки загальноєвропейський процес демократії дасть їй нові антиросійські цінності, які ми сьогодні бачимо у науковому та літературному витворі М.Грушевського та І.Франко”.

В 1914 році спалахнула I світова війна, яка продовжила дискусію австрійських і російських вчених іншими засобами. У вирої цієї війни помирають такі будителі української національної ідеї в Австрійській імперії, як І.Я.Франко і в Російській, як Ф.Є.Корш, однак їх взаємовідносини на академічному рівні кристалізували такі могутні інтелектуальні цінності, які були підтримані і піддані критиці їх сучасниками приятелями і опонентами, яких ми означили вище.

При всій новизні і невивченості, питання взаємовідносин І.Я.Франка з вченими РАН, воно залишається актуальним до сьогоднішнього дня і потребує подальшого дослідження.

Список використаної літератури:

- 1.В.Н.Кораблёв.” Украинский вопрос в прошлом и русская академия” Вестник АНСССР.1933,с.13-26.
- 2.Украинский Вопрос. Спб.1906.
- 3.Украинская Жизнь. М.1912-1916.
- 4.Записки Філологічного відділу УАН.К.1927,кн.Х,с.268-274.
- 4.В.С.Ідзьо. Українське питання в Росії в минулому і сучасному науковому просторі Російської Академії Наук (XIX-XX ст.). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.М.2000,т.IV, с.5-7.

Іван Франко на шпальтах літературного та науково-популярного часопису українців Польщі “Наша Культура”(1958-1991)

Вперше про творчість Івана Яковича Франка на шпальтах літературного та популярно-наукового часопису українців Польщі “Наша Культура” розповідає анонім Т.У. в №1 за травень 1958 року в статті “Літературно-меморіальний музей “Каменяра”, в якій наголошує, що коло підніжжя Карпат в мальовничому селі Івана Франка, народився і провів дитинство велетень української літератури, письменник-революціонер Іван Якович Франко. В 1951 році в селі Івана Франка відкрито літературно-меморіальний музей на п’ять кімнат. В музеї зібрані експонати про життя і літературно-громадську діяльність І.Франка. Кожна із кімнат розповідає про конкретний час життя І.Франка. Експозиція музею відкривається бронзовим бюстом І.Я.Франка, роботи скульптора Г.Л.Пивоварова[1].

В друге в серпневому номері про Івана Франка розповідає український письменник Олесь Гончар в статті “Тені української нації” в якій наголошує, що насіння засіяні Іваном Франком дають прекрасні сходи. Іван Франко своєю діяльністю відкрив для української культури широкий світ. І. Франко, на думку О.Гончара, був ворогом хутірної замкнутості, не шкодуючи сил трудився над тим, щоб внести вклад до світової скарбниці, національний скарб свого народу і це йому вдалося. Його за творчістю можна порівняти тільки з “шаленими титанами” епохи відродження. Іван Франко є прикладом того, що для письменника немає іншої справи ніж справа народної. Франко був видатним майстром художньої творчості, титаном праці, яку виконував з любові до свого народу. Він був і літературним критиком і перекладачем, поетом, прозаїком і драматургом. Нам всім сьогодні потрібно повчитися в нього в палкій любові до свого народу[2].

В цьому ж 4 номері, наголошено, що на честь 100 - річчя з дня народження Івана Франка, на честь великого українського письменника в Польщі опубліковано багато наукових статей польською мовою. Журнал Наша Культура повністю подав усіх авторів на назви статей і журнали в яких вони були опубліковані, наголошено в “Бібліографії польських публікацій до 100-річчя з дня народження Івана Франка”[3].

Наступною, про Івана Франка, є стаття П.Шеремета в номері шостому за 1 жовтень 1958 року “Із спогадів про Івана Франка”, в якій наголошено, що із слів шкільного товариша-священника Івана Кузіва, відомо що Іван Франко любив приїжджати в Карпати, якими особливо захоплювався. Найчастіше він перебував Турчанському повіті, селі Дидьова, яке розташоване між двома хребтами Бескидів, вздовж ріки Сяну. Тут завжди він знаходив бажаний спокій. Влада завжди намагалася оточувати його своєю опікою. У 1889 році власне в с.Дидьові І.Франко був арештований і привезений до Львова.

Не дивлячись на це він знову побував в Дидьові у 1914 році. Їдучи з Дидьова затримався в Турці де в ресторані Григорія Шипки прочитав свою поему “Мойсей” в присутності української інтелігенції та міщан. Поет був тоді вже хворий, що при читанні студент університету Семень з села Шумчи, перегортав сторінки книжки. Цього самого ж дня І.Франко прибув ще на збори окружного віддіду “Взаємної помочі українського вчителства”, які відбулися в кімнаті “Української бесіди”. Тут він брав участь в дискусії, ставив питання і робив зауваження. Він бажав, щоб український вчитель найбільше зблизився з народом, простолюдям. Поет бажав, щоб вчителі вийшли з наради з якнайбільшим розумінням своїх завдань і обов’язків[4].

Наступні спогади про Івана Франка в 1959 році в журналі Наша Культура подає В.Моравський: “Із моєї пам’яті Іван Франко мені видався малий ростом, худорлявий, працею перевтомлені очі. У нього було високе ясне чоло, яке опромінювали думки страждання. Скромно одягнений, завжди у вишиваній сорочці, я вперше побачив його у серпні 1904 році в малому містечку Лютовиськах. Він був у супроводі українського етнографі Федіра Вовка, які був тоді професором в Парижі.і в цей час цікавився етнографією Бойківщини...

Будучи студентом у Львові у 1909-1913 роках зустрічав я часто І.Франка, який повертався з праці Академічною вулицею до свого дому. Часто можна було бачити І.Франка в книгарні ім. Шевченка на Ринку, він був тоді немічний і спаралізованими руками. В той час мій товариш з гімназії, студент філософії Володимир Тимочко працював якийсь час секретарем у І.Франка. В 1913 році з нагоди 40-ліття літературної діяльності І.Франка студенти всіх вищих шкіл у Львові організували урочисті збори на честь Івана Франка. До ювілейного комітету належав і В.Моравський. На збори привезено вже хворого І.Франка в святочному вбранні, але у вишитій

сорочці... Були прочитані вірші І.Франка, ювіляр сидів мовчки зі сумним втомленим обличчям. Він нагадував нам “Мойсея”...” [5].

Наступним на шпальтах часопису українців Польщі, свої спогади про Івана Франка подає Дмитро Ступак, який наголошує: ”Одного осіннього дня 1913 року, було оголошено нам учням української гімназії в Перемишлі, що до нас приїде наш поет і письменник Іван Франко і прочитає свою поему “Мойсей”. Ми зраділи, бо хоча його ніколи не бачили, але всі твори його охоче читали усі в нашій гімназії. Перед вечором зібралися ми на гімназійному подвір’ї, а потім в рядах по чотири, військовим маршем вирушили на вокзал де нетерпеливо чекали дорогого гостя. З вагону 2 класу вийшов Іван Франко на ньому було пальто з сірим каракульовим комніром і така сама шапка. До вагону підійшов директор нашої гімназії А.Аляськевич і деякі вчителів. Франко привітався і попрямував до нас до учнів вітаючись з нами на ліво і направо усміхненим поглядом. Потім сів в коляску і поїхав на ринок в магістерську залу найбільшу тоді в Перемишлі, а учні собі якнайскоріше, щоб зайняти собі місце біля Франка. Франко уклонився до зібрання і прочитав свого “Мойсея” від початку до кінця. Після закінчення присутні нагородили поета бурхливими оплесками”[6].

В наступному номері Нашої Культури за 1960 рік поміщені два вірші Миколи Вороного “Іван Франко” та Миколи Шеремета “На могилі Івана Франка”, поміщений і спогад Івана Марківа “Моє знайомство з Іваном Франком”: ”Будучи учнем І класи я взяв від о. Василя Кункевича “Лиса Микиту”. В розмові священник сказав, що цей великий український поет скоро приїде до Дрогобича і буде проживати у нашого вчителя Ратальського і що його можна буде побачити. Це було в 1907 чи 1908 році, коли до школи дійшла чутка, що до Дрогобича приїхав Іван Франко і буде в Народнім Домі читати “Мойсея”. Однак в народний Дім мене не пустили, та на другий день вчитель Ратальський, сказав, щоб я зайшов до нього, що в нього буде Іван Франко. Сьогодні, я маю побачити людину, що написала “преславною Лиса Микиту”. Я прийшов і довго чекав, пані Ратальська сказала Франку:” пане докторе, цей хлопчисько читав вашого Лиса Микиту і так він йому подобався, що захотів будь-за що побачити Вас... Франко зробив крок до мене. А звідки ти хлопчику? – З Тинова, прошу пана доктора. – З Великого чи Малого? – З Великого, Малий, то хіба кілька хат. – Так, так, знаю, каже Франко, і звертаючись до Ратальського, говорить:” В його селі вдалось мені записати сакраментальний прокляти з уст того, що йому хтось подвір’я занечистив...”. Далше Франко говорив мало, розмову вів Ратальський, а Франко тільки відповідав. Він був втомлений... На кінець я вклонився докторові Івану Франку і подякував за Лиса Микиту він кивнув головою і сказав:” Будь здоров і вчися пильно”. Від того часу став І.Франко моїм улюбленим автором... “[7].

В наступному номері Нашої Культури за серпень 1960 року редакція подає статтю “З маловідомої кореспонденції І.Франка до У.Кравченко”, яка буде цікавою для франкознавців, оскільки зачіпає сторони наукового, освітнього та приватного життя Івана Франка[8].

Тут же на другій сторінці поміщений другий спогад Дмитра Ступака “Мій спогад про І.Франка”, який травневим днем 1916 року навчаючись української літератури в Перемишльській гімназії, “Слово о полку Ігоревім”, почув стук в двері, через які ввійшов вчитель і сказав, наступне, прошу встати :”Сьогодні у Львові помер наш поет і письменник Іван Франко. Похорон після завтра. Наша гімназія вишле на похорон свою делегацію. В складі делегації 10 учнів і 1 учитель... Переді мною лежить він, наш Каменярь, у вишиваній сорочці. Лице його бліденьке, а очі ці колись ясні, сині очі, в які я залюбки вдивлявся в 1913 році, коли Франко читав нам в Перемишлі свого “Мойсея”, уже замкнені назавжди. Неслися чисельні промови, біля дому небіщика, а відтак і на Личаківському кладовищі, але змісту цих промов, я молодий гімназист не мав змоги всіх запам’ятати”[9].

Тут же в цьому номері І.Слупський помістив статтю “Музеєві Івана Франка - 20 років” в якій наголосив, що в Львівському своєму будинку Іван Франко жив і творив 14 років. Власне тут 20 років тому відкрито державний літературно-меморіальний музей письменника. Дописувач всесторонньо охарактеризував роботу музею, наголосив, що його люблять відвідувати діти[10].

В цьому ж номері Едвард Сабік в статті “Дружба Яна Каспровича з Іваном Франком”, яку він присвятив до сторіччя з дня народження Яна Каспровича, наголошує, що дружба Франка з Каспровичем є символом для всієї історії українсько-польських відносин. В статті дається деталізований аналіз взаємовідносин, наголошується на великий вклад їх результатів поетичної праці для українського та польського народів[11].

В статті “Думки вголос про вчителів”, процитована думка І.Франка про вчителя:” Учителем школа стоїть, коли учитель неприготовлений, не сумлінний то й школа ні до чого. Ну а добрих учителів треба, самим плекати”[12].

В травневому номері Нашої Культури за 1961 рік А.Верба помістив статтю “І.Франко і польська преса” в якій детально розповів про співпрацю І.Франка з польською пресою, усі поміщені коментарі, статті в польській пресі, та полеміку з польськими літераторами та громадсько-політичними діячами. У висновок А.Верба наголошував, що Іван Франко працюючи в польській пресі, як сам заявляв, служив не тільки своєму народу, а й справі зближення і широкого порозуміння українського народу з сусідніми народами[13].

В травневому номері Нашої Культури за 1962 рік, директор музею ім. Івана Франка в с. Нагуевичах І.Сільченко в зв'язку з 15-річчям, подає матеріал про заснування музею та його роль в історії нашого краю[14].

В грудневому номері Нашої Культури Василь Яременко в статті “Знову з народом”, яку присвятив до сторіччя з дня народження Б.Грінченка поміщує фотографію Б.Грінченка та І.Франка за 1903 рік, наголошуючи, що Б.Грінченко вважав поезії І.Франка найсильніші для громадського звучання. Автор приводить листування Івана Франка та Б.Грінченка, аналізує їх взаємовідносини[15].

В серпневому номері Нашої Культури за серпень 1964 року Тарас Франко помістив статтю “Гумор в житті Івана Франка” в якій наголосив, що уже в дитячі роки біял малого Івана гуляв гумор. В подальшому відомо, що на квартирі по вул. Кляйнійській (тепер Каменярів) Іван Франко читав товаришам свою комедію “Жаби” з якої присутні сміялися до упаду. 70-роках Франко писав чимало гуморесток. Гумористичною є і його байка “Лис Микита”. Автор детально аналізує всю гумористичну творчість Івана Франка, наголошуючи, що серед перекладної літератури є декілька напівгумористичних творів Генріха Гейне та Кароля Гавлічка-Боровського[16].

В лютневому номері Нашої Культури за 1965 рік А.Верба в статті “Болеслав Лімановський і українці” наголошує, що взаємовідносини І.Франка з Б.Лімановським були завжди дружніми. Вони наголосив А.Верба: ” були обидва в робітничому комітеті, який був створений у Львові у 1878 році. Хоча І.Франко та М.Павлик критично ставились до основних поглядів Б.Лімановського, проте підтримували з ним товариські стосунки. Б.Лімановський відвідував І.Франка та М.Павлика в тюрмі, а за співпрацю з ними притягувався австрійським судом до відповідальності. Перед виїздом за кордон Б.Лімановський запросив на прощальну вечерю М.Павлика та І.Франка та інших. Треба відмітити, наголошував А.Верба, що Б.Лімановський рішуче засуджував погляди і дії польських україножерів і асиміляторів українського народу[17].

В четвертому номері за 1966 рік Борис Степанишин помістив статтю “Значення і творчість Івана Франка” в якій наголосив, що в історію української літератури Іван Франко вніс неоцінний вклад, бо завершив перехід української літератури від етнографізму до вершин критичного реалізму. Іван Франко збагатив також українську поезію, прозу і драматургію новими проблемами жанрами і художніми засобами, перекладами. Своєю художньою творчістю і фольклористичною діяльністю І.Франко, на думку Б.Степанишина збагатив світ духовними скарбами українську націю, літературу та культуру народу[18].

В травневому номері Нашої Культури за 1966 рік, М.Демський в статті “І.Франко - збирач і видавець української фразеології” наголошував, що:” велика кількість праць І.Франка говорить про нього як про великого збирача української фразеології. Його праця “Галицько-руські народні приповідки” завершили цілий етап у збиранні і виданні народного фразеологічного матеріалу. Названа праця в науковому відношенні не має собі рівних серед сучасних і попередніх як слов'янських так і західноєвропейських збірок такого типу. Взагалі, наголошував М.Демський, його праця стала настольною книгою лінгвіста-діалектолога та етнографі, поета і журналіста, яку треба перевидати[19].

В номері п'ятому за травень 1966 М.Неврлі “Зв'язки І.Франка з чехами й словаками” наголошує:” Вершиною чесько-українських і словацько-українських культурних зв'язків наприкінці XIX і на початку XX століть був Іван Франко. Вік перший в Україні розгорнув на науковій основі якнайширшу діяльність на полі слов'янсько-українських взаємин, ознайомив своїх земляків з життям та культурою інших слов'янських народів, зокрема чехів та словаків. У чехів і словаків його цікавила боротьба за соціальне та національне звільнення. Особливо високо цінував

І.Франко чеську революційну думку гуситських часів. Але найбільш приваблювала І.Франка чеська література з її високими патріотичними ідеалами. Дякуючи його перекладам в Україні появились твори Карла Гавлічка-Боровського, Ярослава Врхлицького, Яна Неруди, Сватоплука Чеха Елішки Красногорської, Зеера й Махара. Чеським народом і його культурою цікавився І.Франко все своє життя. З чеським органів в яких найбільше друкувався І.Франко це “Слованські пжегляд”, редагований Любомиром Нідерле й Ченьком Зібртом. Схожа приязнь у І.Франка зберігалась і до словацької літератури, наголошував дописувач[20].

В. Орел в цьому ж номері до 50-ти річчя з дня смерті І.Франка помістив на шпальтах Нашої Культури статтю: “Зв’язки літераторів Львова з Кубанню” в якій наголосив, що після заборони української мови в Росії погляди багатьох українських письменників в Росії були звернуті до літераторів Львова. Іван Франко звернув увагу на українських письменників Кубані. За його сприянням в українських журналах Львова появляются твори кубанців - Василя Мови Лиманського, Івана Подушки. Іван Франко уважно слідкував за українською літературою на Кубані, він робить від нього все можливе, щоб твори українських письменників Кубані побачили світ. Високо цінував І.Франко творчість Василя Мови вважаючи його талановитим письменником і ставлячи його творчість поряд з С.Руданським. Саме завдяки І.Франку цілий ряд творів Мови-Лиманського було опубліковано у Львові. Він також уважно стежив за літературно-ідейним рухом на Кубані, про що свідчить, хоча би віршоване послання “Миколі Вороному в Єкатеринодарі”. Ім’я Івана Франка було відоме на Кубані. У 1896 році газета “Кубанские областные ведомости” (1896 №177) опублікувала велику статтю Л.Василівського в якій дається висока оцінка творчості та громадської діяльності Івана Франка. Кубань також отримувала для бібліотек книги Івана Франка. Після 1917 року на Кубані опубліковано ряд творів Івана Франка, наголошував В.Орел[21].

В серпневому №8 за 1966 рік І.Романченко в статті “Іван Франко і Михайло Драгоманов” наголошує: “Перша зустріч І.Франка з М.Драгомановим відбулася в 1875 році в стінах Львівського університету на лекції проф. Омеляна Огоновського. Після лекції студенти оточили М.Драгоманова запитуючи про враження лекції, серед інших Іван Франко та М.Палик. А в подальшому їх літературна та культурна творчість гуртувалась навколо журналу “Друг”, про що згадував І.Франко на схилі років. Вся подальша дружба І.Франка та М.Драгоманова відбулась навколо друкованого органу “Громадський друг”, якому М.Драгоманов надає посильну матеріальну допомогу. В подальшому, як бачимо із джерел, І.Франко і М.Драгоманов йшли пліч о пліч, хоча Іван Франко ставав все критичнішим до М.Драгоманова. На дивлясь на це І.Франко позитивно в цілому розцінював діяльність М.Драгоманова. Як нагорлошує І.Романченко, у другій половині ХІХ ст. М.Драгоманов після І.Франка є найвидатнішим українським літературознавцем, учнем і громадським діячем. Без праць М.Драгоманова як і без критично-мемуарних зауважень І.Франка, не можна по справжньому зрозуміти і оцінити літературний процес в Україні в ХІХ столітті[22].

В цьому ж номері В.Кульчицький в статті “Вибори Івана Франка” наголошував, що трудящі Галичини не раз висловлювали свою довіру улюбленому поету і громадському діячеві Івану Франку. Чотири рази? У 1895, 1897, 1898 та 1907 роках висували його кандидатуру до австрійського парламенту, однак Австрійська конституція, яку критикував І.Франко, не дозволяла йому бути обраним до парламенту. В основному в парламент вибиралась знать, поміщики, чиновники і фабриканти, які захищали свої вузькласові інтереси. За таких обставин віденський уряд і львівське намісництво не допустили І.Франка до парламенту, наголосив у своєму дослідженні В. Кульчицький[23]. В №11 Нашої Культури за листопад 1966 року поміщена стаття Н.Кузянікої “Іван Франко і театр” в якій наголошується, що серед прози, поезій, перекладів та критики визначне місце у І.Франка займають і п’єси, такі як: “Украдене щастя”, “Рябина”, “Учитель”, “Сон князя Святослава”, одноактівки: “Кам’яна душа”, “Будка число 27”, “Майстер Чирняк”. Не дивлячись на заборону, ці п’єси користувалися великою популярністю в час життя Івана Франка. В наш час є популярними театральні постанови за творами Івана Франка: “Захар Беркут”, “Борислав сміється”, “Ой піду я в Бориславку”, “Для домашнього вогнища”.. Як бачимо, наголошує Т.Кузякіна, театральні постанови по творчості І.Франка, розростаються[24].

В №8 Нашої Культури за серпень 1967 року розміщена стаття Івана Прокопів “Іван Франко в Одесі” в якій наголошено, що з творчістю видатного українського письменника одесити познайомилися у 1883 році, коли міська газета “Одесский вестник” надрукувала 23 червня його оповідання “Школьный год Грицька”. В 1888 році І.Франко був видрукований в газеті “Жизнь

Юга". Як засвідчують джерела ще у 1879 році І.Франко писав до приятелів з Одеси, чи не дали б вони дещо на видання "Дрібної бібліотеки". Листуючись Михайлом Федоровичем Комаровим І. Франко був добре обізнаний з політичним та громадським життям Одеси. Він запрошував одеситів до співпраці в журналі "Зоря". Поряд із іншими фактами співпраці І.Франка з науково-громадськими колами Одеси, є свідчення, що Іван Франко був в Одесі в 1912 році і лікувався та виступав на засіданні історико-наукового товариства при Одеському університеті. Слід наголосити, що 4 червня 1916 року всі одеські газети надрукували повідомлення про смерть І.Франка у Львові 28 травня, наголосив в своїй статті І.Прокопів[25].

Цікавою, на наш погляд, є стаття В.Полека "Іван Франко й Івано-Франківщина", яку поміщено в №5 Нашої Культури за 1968 р. в якій наголошено: "9 листопада 1962 року Указом Верховної Ради Української РСР місто Станіслав було перейменоване на Івано-Франківськ, а Станіславську область на Івано-Франківську. У цьому факті глибока історична закономірність. З цим містом пов'язана не одна сторінка життя і творчості келикого Каменяра, який багато зробив для розвитку громадського та культурного життя. Ця скромна данина пошани генію України, здійснення його заповіту.

Розглянемо франківський літопис області. Влітку 1874 року І.Франко був запрошений другом по навчанні в гімназії Я.Рошкевичем в с. Лолин Долинського району Івано-Франківської обл. В Лолині І.Франко познайомився з Ольгою Рошкевич, дружба з якою переросла в глибоке взаємне кохання. Переписка Ольги Рошкевич з Іваном Франком є предметом для вивчення світогляду та ранньої творчості І.Франка. Як відомо, через арешти сліди першого кохання зникли. Однак вони відбилися в багатьох творах І.Франка, таких як оповідання: "На дні", віршах: "Картка любові". В Лолині Іван Франко написав оповідання "Вугляр", "Два приятелі", "Лесишина челядь", які були першими реалістичними творами в українській літературі. Народні пісні та легенди зібрані у селі письменник використав у повісті "Петрії і Довбушуки". На основі місцевої "Пісні про шандаря" він написав драмку "Украдене щастя" на яку була створена чехом В.Амброзом і українцем Ю.Мейтусом, опера. Перу письменника також належить вступна стаття до зібраних Ольгою Рошкевич "Обрядів і весільних пісень українців села Лолин", виданих Краківською Академією Наук.

У 1880 році І.Франка арештовано і кинено в коломийську в'язницю, де він просидів три місяці. В оповіданні "На дні" він намалював страшну картину "страшної ями". Цьому періоду життя І.Франко присвятив цикл віршів "Думи пролетаря", "Скорбні пісні", поезію "Дивувалась зима, "Вічний революціонер". Після виходу з тюрми в Коломиї він написав оповідання "На дні".

Не можна не згадати криворівнянський період у творчості Івана Франка, де влітку в Криворівні збиралися видатні діячі української культури. Протягом 1901-1914 років майже щорічно тут відпочивав і працював Іван Франко. Тут він написав ряд творів: "У кузні", "Із моїх споминів", "Великий шум", багато віршів, драму "Камінну душу", повість "Як Юра Шимкарюк брів Черемошем", здійснив ряд перекладів. Не раз приїзжав Іван Франко і у тодішній Станіслав. З обласним центром, що тепер носить його дороге ім'я, зв'язана ще одна творча гromанська й особиста сторінка життя письменника. У 1883 році Іван Франко познайомився з дочкою польського емігранта Йосифою Дзвінковською. Сліди цього другого кохання знаходимо у ряді віршів і в повісті "Не спитавши броду". Приїзди І.Франка у місто над двома Бистрицями мали великий вплив не лише на українську молодь, але й на польську: "Ви велетень нового покрою – брат і захисник бідних, знедолених, покривджених, відчужених. Ви одні любите всім серцем вулкан. Хіба я не бачив ваших очей, коли повставали в обороні злидарів... Вкажіть мені на людину, яка більше кохає народ, а я скажу, що Ви єдина". Таку оцінку залишив нам станіславський гімназист, а пізніше відомий польський політичний діяч Ф.Дашинський. На Прикарпатті І.Франко знайшов щирих друзів, які спочатку мали вплив на молодого поета, а пізніше стали його послідовниками, друзями. Під впливом І.Франка тут сформувалися Василь Стефаник, Марко Черемшина, Лесь Мартович, Н. Кобринська, К.Попович, М.Яцьків. В.Стефаник зокрема писав: "Розуміти боротьбу визволення українського народу... я міг лишень через особисті стосунки і приязнь з Іваном Франком".

М.Черемшина прирівняв геніального письменника до "великого астрального тіла, що гріє на всю Україну, а світить далеко, ще дальше".

Н.Кобринська: "Іван Франко - це талант, що становить епоху в нашому культурно-літературному розвитку..."

Це лише деякі факти із життя і творчості Івана Франка пов'язаних з Івано-Франківською областю. Можна сміливо наголосити, що на Дрогобиччині народилась людина, українець, Іван Франко, а на Івано-Франківщині, з якою пов'язане його безсмертне ім'я - видатний український поет, етнограф та письменник[26].

В своїй праці "Спогади про Марка Черемшину", яка опублікована в №6 Нашої Культури за червень 1969 року В. Костащук наголошує, що "під кінець XIX століття на початку XX століття Коломия виділяється серед галицьких міст літературним і громадським життям, на яке великий вплив мала діяльність Івана Франка. У своїй біографії М.Черемшина згадує:" У гімназії познайомився з літературою І.Франка, який як і Шевченко зробив на мене велике враження". Після закінчення Коломийської гімназії М.Черемшина поступив на юридичний факультет Віденського університету. Власне у Відні він знайомиться з Іваном Франком, який складає на нього велике враження гіганта думки. Цю зустріч та ідеї І.Франка він проніс через усе своє життя[27].

В № 5 Нашої Культури за травень 1971 р. Роман Федорів помістив статтю "Крила братерства", в якій наголосив, що Іван Франко був прекрасним перекладчем. Його переклади з польської, чеської мали великий вплив на формування літературної думки в Галичині[28]. В цей же час, як наголошує Василь Солошенко в своєму дослідженні "Ленін і Франко", праці Івана Франка перекладаються на російську мову і друкуються в газеті "Іскра", через яку Іван Франко знайомиться з революційним рухом в Росії. Як відомо Бонч-Бруєвич переклав Франкові оповідання із збірки "В поті чола". Твори цього перекладача були видруковані в російських виданнях Москви: "Мир божий", "Жизнь", Пертербургському журналі "Новое Слово". Характерно, наголошує автор статті, що В.Ульянов (Ленін) до опублікованої статті І.Франка в "Іскрі" написав примітку в якій шанобливо віддзивався про талант Івана Франка[29].

В останньому №12 Нашої Культури за 1971 рік В.Кульчицький в статті "Іван Франко - історик України" наголошує на великому вкладі Івана Франка в істрію України. Цікавими є погляди І.Франка на історію України, зокрема дослідження виникнення епохи капіталізму на території України. Характерно наголошує дослідник, що Іван Франко цікавився українською історією з найдавніших часів. На його думку історія України, це історія героїв та масових рухів. У своїх дослідженнях він торкається питання взаємовідносин Київської держави з Польською, "Галицько-Волинської" - в контексті розвитку суспільства. Національно-визвольною війною українського народу під проводом Богдана Хмельницького в 1648-1654 роках, становцем Галичини після загарбання Австрією в 1772 році. В подальшому І.Франко приділяв увагу національно-визвольній боротьбі українського народу за своє національне та соціальне визволення. Особлива характеристика І.Франком дається політичним, релігійним, науковим, громадським українським діячам починаючи з епохи Київської Русі до часу першої світової війни. Зупинає свою увагу І.Франко на постаті Т.Шевченка, наголошував В.Кульчицький[30].

В серпневому №8 Нашої Культури за 1973 рік Кристина Стафф в статті "Іван Франко і література польського позитивізму" наголошує, що: "...Іван Франко підтримав тих польських позитивістів, зокрема А.Асника та П.Хмельовського, які як демократи були душею з простим людом. Однак І.Франко і критикував польських позитивістів за обмеженість, зокрема творчість М.Конопницької. Найбільшою симпатією І.Франко сприймається до творчості Б.Пруса в якого селяни еволюціонують. Вони вже знають всю економічну структуру суспільства і бачуть єдину мету в володінні землею. При всіх плюсах польського позитивізму, наголошує Кристина Стафф, який бачить Іван Франко в творчості А.Асника, М.Конопницької та Б.Пруса, він критикував обмеженість їхніх поглядах у питанні соціального та національного стану українських селян в Галичині[31].

Дальше в червневому №6 за 1974 рік Іван Романченко в статті "Цікавий талант і оригінальний" розповідаючи про Марка Черемшину, наголошує, що в кінці XIX - першій чверті XX століття в українській літературі плідно працювала ціла плеяда видатних митців художнього слова українських прозаїків-новелістів, таких як Іван Франко, М.Коцюбинський, Т.Бордуляк, О.Кобилянська, В.Стефаник, М.Черемшина, Л.Мартович, А.Тесленко, С.Васильченко. Це дань Івану Франкові, який понад сорок років очолював передові сили українського літературного процесу ще на початку XX століття з почуттям законної гордості сказати:" Наша проза під пером Кобилянської, Стефаніка, Черемшини набрала поетичного лету, мелодійності, ніжності, грації та різноманітності...Це гарні здобутки нашого розвою..." [32].

Ціковою є стаття Гражини Паздро “Іван Франко і прогресивна галицька преса 80 років XIX століття”, яку вона помістила в Нашій Культурі в №4, 5 за 1976 рік. В ній дослідниця наголошує, що журналіська діяльність Івана Франка в 80-х роках XIX століття слід відносити до найбільш складного періоду боротьби за створення українських демократичних органів в Галичині, яка в той час була єдиним полем публіцистичної діяльності українців. В Росії Емський указ 1876 року не давав можливості розвивати літературу і журналістику в Наддніпрянській Україні.

У такому самому становищі була і українська преса, що концентрувалася майже виключно в Галичині і яка не обмежувалася лише місцевим обсягом, вона повинна була мати загальноукраїнське значення. Вживані у цьому напрямку заходи прогресивних галицьких діячів зустрічалися з двоякого роду перешкодами. З одного боку, у 80-ті роки виразно активізувалася преса москвофілів та народовців, а з другого демократичні видавництва які, завжди переслідувалися, підлягали суворій цензурі і часто конфісковувалися, опинилися у винятково тяжкому становищі, про яке Іван Франко на сторінках варшавської “Правди” писав:” газетярство не користується симпатією теперішнього уряду, ніколи ще конфіскація газет не була такою масовою... Останні часи замість полегшення принесли ще більший затинок”.

При такому становищі кожний часопис, який вдалося видати, не залежно на короткий час існування, виконував велику роль у розвитку громадської і політичної думки та культури. Засобом впливу цих часописів стали публіцистика та коментарі у протипагу журналам москвофілів та народовців. Демократичні часописи, на думку Івана Франка, це єдині засоби вільної преси, власне вони: “Громадський друг”, “Дзвін”, “Молот”, “Світ”, які він редагував, піднімали соціальні та національні питання українців.

Журнал Світ популяризував соціалістичні ідеї, займався проблемами робітників, формував нову галицьку інтелігенцію. По неповних двох роках Світ перестав виходити, а підготувати інші прогресивні видання в тогочасних галицьких умовах було неможливо. Найяскравішим прикладом цього може бути історія підготовлюваного І.Франком часопису “Поступ”. Революційно-демократична програма Поступу відразу викликала реакцію з боку австрійської влади, якого поліція арештувала зразу ж з першого номеру. Однак, І.Франко не зупинився на досягнутому та водночас втраченому. У 1888 році він на прохання львівських студентів взяв на себе обов’язок редактора нового часопису “Товариш”. Журнал став на національно-культурний ґрунт і був дуже прогресивний. В ньому розроблялася концепція української національної науки, освіти, проводилася дискусія по різних питаннях українського громадського життя. Через те вийшов лише один номер журналу, який в подальшому був закритий. В подальшому коротко виходили такі журнали, як “Народ” та “Життя”. Під кінець 1890 року “Народ” став офіційним органом Радикальної партії. Незважаючи на переслідування він проіснував до 1895 року. В історії української суспільно-політичної і літературної думки журнал “Народ” відіграв визначну роль так само як і участь в прогресивній пресі Івана Франка. Завдяки безпосередній допомозі й співучасті І.Франка в Галичині з’явилися поруч з іншими два альманахи, які відіграли певну роль в розвитку української журналістики - “Ватра”, і “Перший Вінок”, літературний журнал “Зоря”, що видавався народовцями. Створення цих журналів, зокрема “Ватри”, наголошував І.Франко, було прогресивним явищем, це була відповідь на на позицію редакторів “Зорі” заскорублених і відірваних від життя і суспільства в поглядах на розвиток та суспільних вартостях українського народу.

У 1887 році з’явився альманах “Перший вінок”, до якого багато праці в підготовці і редагуванні вклав І.Франко. У своїй книзі “Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.” І.Франко писав, що альманах фактично був редагований ним. Він допомагав Наддніпрянським письменникам поширювати через чей часопис свої твори в Європі. Як бачимо із джерел, І.Франко виступає не тільки як критик, але й як історик галицької преси. В своїх виданнях він не обмежується характеристикою окремих видань і розглядає їх завжди у зв’язку з суспільним і культурним розвитком, показує витoki української преси, організацію періодичних видань, які виникали в боротьбі на потребу самого суспільства.

І.Франко особливо оцінював суспільно-культурне значення періодичної преси. Він вважав, що щоденно друковане слово є найкращою трибуною пропагування прогресивних політичних, літературних і наукових ідей, а це дає можливість консолідувати прогресивні сили. Журналістиці, як важливому факторові національного життя, письменник завжди приділяв багато уваги. Починаючи від 1876 року у своїх публіцистичних, критично-літературних та історичних працях

він мав багатий матеріал з ділянки розвитку української преси, прослідковував процес розвитку української преси, процес розвитку української журналістики.

Отже, як наголошує Гражина Паздро, І.Франко був співтворцем прогресивної української преси і критиком та істориком української журналістики[33].

Дальше Володимир Кульчицький в статті “Іван Франко у світлі документів” наголошує, що і історичних працях І.Франка велике місце відведено історії селянства України і зокрема Галичини періоду феодалізму і капіталізму. Наукові праці І.Франка знайшли широке визнання вчених. Він у 1893 році захистив докторську дисертацію у Віденському університеті. В 1906 році Наукова Рада Харківського університету присудила йому почесний ступінь доктора російської словесності. За працю “Студії над українськими народним піснями” Російська Академія Наук присудила йому у 1916 році премію. Проте незважаючи на успішне виконання всіх формальностей І.Франко не зміг дістати посади доцента Львівського університету. В XIX столітті австрійський уряд відкрив українські кафедри, 18 березня 1895 року І.Франко здав габалатаційний колоковіум з історії української літератури та етнографії. Кандидат, як зазначено в протоколі, довів ґрунтовне знання предмету, як у загальних так і у окремих питаннях. Кафедра рекомендувала І.Франка на затвердження Міністерства віросповідань і освіти у Відні. До цього документів, Галицьке намісництво вислало свій документ в якому зазначало у нього до І.Франка є свої підозріння, оскільки він постійно бере участь у народницькому русі і має симпатії до Росії, тому:” Намісництво просить Вашу екселенцію ласкаво відхилити прохання колеґії професорів філософського факультету Львівського університету в наданні звання доцента доктору І.Франку”.

Недопущення Івана Фрака до університетської кафедри, наголошує В.Кульчицький, було ще одним проявом соціального і національного пригнічення українців авторійським монархізмом[34].

Тут же в цьому номері Т.Пачовський подає “Маловідомий лист Івана Франка до Сидора Воробкевича”. Іван Франко як член редакційної колеґії літературно-громадського журналу “Зоря”, який виходив у Львові (1880-1897), звернувся 16 березня 1886 року до буковинського поета і драматурга, висловлюючи свої міркування і побажання щодо буковинської літератури. У XX-му томі “Творів” І.Франка (Київ, 1956), що в ньому міститься його листування цього листа немає, тому подаємо цього листа, наголошує Т.Пачковський вміщуючи нище у своїй статті на шпальта Нашої Культури[35].

Про 50-ти томне видання творів Івана Франка розповідає в цьому ж номері Нашої Культури член-кореспондент АН УРСР Євген Кирилюк, який наголошує, що до 120 річчя з дня народження Івана Франка видано більш повніше ніж попередні 50-ти томне видання творів Каменяра. Слід наголосити, що над ним працювали всі наукові установи, такі як: Інститут Суспільних наук УРСР, у Львові, Львівський університет ім.І.Франка, Інститут мовознавства ім.О.Потебні АН УРСР[36].

Більш детальний аналіз 50 - томної спадщини І.Франка подає нам в своїй статті М.Сивцький в статті “П’ятдесятитомник Франкової спадщини” він перелічує зміст всіх томів і закликає передплатників передплатити всі 50 томів, оскільки в вільному продажі їх не буде[37].

Тут же в цьому номері Т.Пачковський в статті “Іван Франко про польську літературу XIX-початку XX ст.” наголошує, що в 1974 році в світ вийшла монографія Миколи Купльовського про Івана Франка, в якій автор більше десяти Франкових статей, рецензій і публікацій про польських поетів і прозаїків XIX-XX ст. У праці автор розповідає про І.Франка, як про літературного критика. Основний леймотив книги - І.Франко вимагав від польських письменників життєвої правди, художньої майстерності та ідейно-виховного спрямування. Монографія в цілому заслуговує схвалення і є цінним вкладом у польську Франкіану[38].

В 1977 році Роксоляна Зорівчак в статті “Місце Івана Франка в історії українського перекладознавства”, яку вона помістила в 5-6 номерах Нашої Культури наголошує: “Перекладознавство як струнка система, що охоплює історію, теорію і критику перекладу сформувалася в окрему науку лише в 20-30 роках XX століття. Та основи цієї науки закладали діячі попередніх епох, серед яких назвемо Фрейцзера, Тайтлера та Керлейля в англослов’янському світі, Белінського, Добролюбова, Чернишевського, Анненського, Брюсова в росії, Гете, Кауера та Гумбольдта в Німеччині, Далє у Франції, Шафарика у Чехії, Джимала-Седлецького в Польщі, І.Франка в Україні”.

Іван Франко справжній Прометей перекладу, людина енциклопедичних знань і могутнього поетичного таланту, так охарактеризував перекладацький талант І.Франка український перекладознавець В.Коптілов. Підсумовуючи двадцять п'ять років своєї своєї літературно-громадської діяльності Іван Франко писав: "Тільки те, що здобудемо своєю працею те буде справді цінне надбання... От тим-то я старався присвоювати нашому народові культурні здобутки інших народів і знайомити інших з його життям". У багатьох статтях І.Франко наголошував на важливості ознайомлення свого народу з найвизначнішими зразками світового красного письменства:"... передача чужомовної поезії, поезії ріхних віків і народів рідною мовою збагачує душу цілої нації, присвоюючи їй такі форми й вирази чуття, яких вона не мала досі, будуючи золотий міст зрозуміння і спочування між нами і далекими людьми, давніми поколіннями". Іван Франко постійно підкреслював необхідність вибирати для перекладу такі твори, за допомогою яких легше було б :” вимірити удар проти всяких позаприродних, позалюдських і фальшивих поглядів, глибокозакорінених у нашій суспільності...” Незвичайний перекладацький талант І.Франка виявився в різних жанрах, охоплював різні літератури, різні епохи. Переклади із слов'янських мов становлять майже половину франкового перекладацького доробку. І.Франко вперше в історії українського перекладу глибоко і всебічно розробляє основні проблеми мистецтва художнього перекладу, створює струнку теоретичну систему, подає ідейно-теоретичні настанови перекладачам...[39]. Цікавим є дослідження і Магдалини Ласло-Куцюк “Іван Франко і Еміль Золя” в якому вона наголошує, що Іван Франко в листі до А.Кримського писав:” щодо літературної кар'єри то головним моїм взірцем був Золя”. Як вважають науковці, І.Франко дійсно був під сильним впливом Е.Золя, хоча О.Білецький у своїх дослідженнях вважав, що у прозі І.Франка не прослідковується будь-якого впливу Е.Золя. В своїй праці “Іван Франко і Еміль Золя” Магдалина Ласло-Куцюк , на багаточисельних прикладах аналізу творчості та порівнянні стилів, манер написання, характерів, біографій, дослідниця наголошує:”... Збагнувши велич Золя, Франко пішов непохитно його шляхом і цим самим утвердив себе на шляху розвитку сучасного роману... Роман Франка чимось зобов'язаний Золя...”[40].

Дальше Іван Лозинський в статті Іван Франко в житті Іларіона Свенціцького з'ясовує проблему взаємовідносин цих великих українських науковців та громадських діячів. Як наголошує автор статті:” Особисте знайомство Івана Франка з Іларіоном Свенціцьким розпочалось в жовтні 1901 року, коли І.Свенціцькому, тодішньому помічникові бібліотекаря Народного дому приходилось щоденно зустрічатися з Іваном Франком, який в той час збирав і опрацьовував рукописний матеріал для фундаментальних видань “покрифи і легенди”. З цього часу особисті взаємини двох фахівців у галузі слов'янщини постійно зміцнюються, хоч перманентно, на протязі кількох років, зазнавши суттєвих змін в залежності від аспекту і характеру діяльності Свенціцького - дослідника і Свенціцького - громадського діяча.

Ідейні хитання у публіцистичній творчості і консерватизм у суспільно-політичній діяльності Свенціцького-редактора глибоко турбували І.Франка, тому у 1904-1905 роках І.Франко піддав принциповій критиці громадські і літературні погляди та етичні принципи молодого доктора філософії. Річ в тім, що Свенціцької вступив у культурне життя Галичини, як прихильник москвофілів, як редактор журналу “Живая Мысль”(1902-1905), як теоретик москвофільської партії, у якій панував з дуже незначними винятками “догматизм та ідейний консерватизм, властивий усім старіючим організаціям і замкнутих гурткам”. Критика москвофілів Іваном Франком застала І.Свенціцького скоро, як виразився В.Гнатюк , стати “єритиком серед москвофілів”. І Свенціцький прислухався до чесного слова І.Франка і скоро надрукував на шпальтах часопису “Живая мысль” (1905р.) вірш “Каменярь”. З цього часу І.Свенціцький підпадає під ідейний вплив І.Франка. Під впливом І.Франка та російської революції 1905 року І.Свенціцький пориває з москвофільством і входить в сферу літературних і політичних поглядів та світогляду І.Франка. Активізований і керований франковою волею він виходить на широкий шлях демократичного літературознавства та науки. Зазнавши Франкової притильності І.Свенціцький користувався його допомогою про що дізнаємося із спогадів та листів. В подальшому І.Франко та І.Свенціцький всюди були разом починаючи від відкриття наукової фундації Національного музею в 1913 році до проводу Михайла павлика в останню дорогу у 1915 року. У продовж цих років І.Свенціцький постійно інформував Франка про свої зустрічі в Петербурзі про тамтешнє наукове життя, про знахідки творів мистецтва та староруських пам'яток. Коли 28 травня 1916 року не стало І.Франка І.Свенціцький перебував в Києві. Це потрясло його і якщо до цього часу він писав

тільки рецензії на його окремі публікації, однак з 1916 року до кінця свого життя він стає першим франкознавцем, шанувальником і популяризатором творчості І.Франка. Власне він у роки німецької окупації перевіз до музею українського мистецтва всі експонати Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка і зберіг їх для майбутніх поколінь українців[41].

В 1979 році в №8 Нашої Культури М.Якубовський опублікував статтю “Іван Франко і старогрецька література” в якій наголосив, що Іван Франко цікавився античним світом ще відтоді, коли був учнем гімназії у Дрогобичі. В одному з листів до М.Драгоманова І.Франко пише:” Гомер, Софокл і Тацит, читані в гімназії, зробили на мене сильне враження, а так само біблія, яку я читав почасти в старослов’янським, а почасти в польським тексті. І я почав дещо перекладати з тих авторів...драми, оповідання, а головню були переклади: Антігона й Електра, Софокла...дві пісні Одиссеї...” В передмові до “Петріїв Довбушуків” автор пише про свої гімназійні часи і захоплення античним світом :” У Вищій гімназії попри досить багату позашкільну лектуру я писав також досить багато віршами і прозою. Між іншим переповів я віршами початкову історію Риму до часу Тулія Гостілія... Мабуть у п’ятій або шостій класі, я окрім різних драматичних планів, писав польськи віршовану драму “Югурта”, як шкільне завдання для професора Петра Париляка, а також уривок драми “Ромул і Рем” німецькими віршами як шкільне завдання для професора Рішко”. В університеті, як засвідчував сам І.Франко, він знову відновив переклади з грецької на українську мову. Варто зазначити, що в бібліотеці І.Франка під рубрикою “Античність” фігурувало 400 унікальних книг з античної філософії.

З 1883 року І.Франко віддається редагуванню античних перекладів, а також рецензує переклади П.Ніщинського та інших.

З усього викладеного вище, наголошував М.Якубовський бачимо, що І.Франко заохочував українських перекладачів до перекладів античних авторів і популяризації їх серед українських читачів[42].

У 1980 році Антін Верба розмістив в №4 цікаву статтю “Іван Франко про польську літературу” в якій наголошує:” У серії Бібліотека літературних досліджень Генріха Маркевича вийшла збірка статей Івана Франка про польську літературу. Збірку впорядкував Микола Купльовський, який також написав вступну статтю.

У збірнику поміщено дванадцять статей написаних Франком польською мовою й друкованих у польській пресі, дев’ять статей перекладених перекладени з української та німецької мов.

У вступній статті М.Купльовський відмітив багатогранність і велич спадщини Івана Франка, який писав українською, польською, німецькою та російською мовами, а також чеською. Автор вступної статті розглядає також громадську, політичну, наукову та публіцистичну діяльність діяльність Івана Франка. Зрозуміло, наголошує автор статті, що в цьому типі збірника, автор дав широку характеристику полоністичним працям Івана Франка, чимало присвятив місця також художнім творам І.Франка написаних польською мовою.

М.Купльовський в загальному високо оцінив праці Франка про польську літературу, відзначаючи, що найбільш цікавими були розвідки про творчість В.Пруса, М.Конопніцької та Я.Каспровича. Таким чином, наголошував автор статті, збірник полоністичних праць Івана Франка в чотирьох розділах помістив, в першому – “У колі романтизму” –праці про А.Міцкевича, Словацького, Залеського, Гошинського.

В другому - “З літератури періоду позитивізму”, праця “Польський селянин у польській поезії”(М.Конопніцька, та Новели Гайоти) , третій розділ присвячений працям про літературу періоду модернізму, тобто творчості Каспровича, Міріама, Пшибишевського.

В останньому розділі розміщені статті про старовинну польську пісню “Богородиця”, про взаємини польської та української літератур і про статтю М.Урніса на тему Тарас Шевченко.

Як бачимо, наголошує А.Верба, польський читач отримав у перше вибірку праць українського літературознавця з другої половини XIX початку XX ст. Вибірка опрацьована так, щоб на польському ґрунті, польською мовою представити справжнього Франка з рук літературного видавництва в Кракові[43].

Цікавою, на наш огляд в № 8 Нашої Культури за 1980 рік є стаття Зеновії Франко “Вінок шани Каменяреві”, яку авторка присвятила “Завершенню випуску першої серії п’ятдесятитомного видання творів Івана Франка”. Дослідниця характеризує всі редакції повних зібрань творів Івана Франка виданих Інститутом Літератури АН УРСР з 1924 по 1970 роки. Складає подяку всім тим

вченим, які приложилися до виходу всіх творів, як в Києві та і в Львові, наголошуючи на визначній вартості попереднього двадцяти п'яти тосмника спадщини Івана Франка.

Сьогоднішнє п'ятдесяти томне зібрання творів І.Франка, наголошувала Зиновія Франко, найповніше з тих, які з'являлися досі і заслугове особливу подяку його дослідникам та укладачам[44]. В подальшому велику статтю "Гуманіст на зламі віку" у №3 за 1982 рік, помістив дослідник творчості І.Франка Іван Брук, який наголосив, що величі Іван Франко, якого пошанував народ, зазнав ще за життя, який засяяв своєю безсмертною творчістю як в лоні українського народу так і в сузір'ї світової культури. Він і поет і прозаїк, драматург, перекладач, фольклорист, теоретик, історик літератури, вчений і мислитель, публіцист і громадський та політичний діяч, який усе своє життя присвятив щастю і волі людства. Подавши докладно всю автобіографію І.Франка через призму багатогранної творчості, Іван Брук відмітив велику працездатність, трудолюбивість вічного науковця, філософа, перекладача та викладача і поета. Особливо треба відмітити Івана Франка, як шліфувальника української мови, історика, філософа та політика, який всеціло віддавав себе во ім'я свого українського народу[45].

Тут же поміщений етюд Дмитра Бандрівського "Гей, гей, коли се діялось...", а також портрет художника І.Скобало Іван Франко в студентські роки. В Етюді ведеться мова про спомини про юнацькі роки І.Франка, де формувалася його снага до знань до книг. Автор наголошує, що любов до власного народу до його історії, культури та літератури Іван Франко усвідомив ще в дитячі роки[46].

Дальше в цьому ж номері Володимир Кульчицький в статті "Іван Франко про виборче право", з'ясовує погляди Івана Франка на виборче право, яке було невід'ємною часткою його прлітичного і правового світогляду.

Франко вважав, що політичні права залежать від економічного становища народу. Він вважав, що політичні права повинні бути гаратновані конституцією, яка повинна гарантувати рівність всіх громадян. Цю рівність І.Франко розумів, передусім, як матеріальну забезпеченість усіх громадян держави. Саме з цих позицій він критикував виборче право в Австійській імперії, критикуючи владу та парламент.

Викриваючи антинародну суть австійського виборчого права, яке дуже пригнічувало народи і зокрема український, Івана Франко відображав суть всього конституційного законодавства Австрії, вказуючи громадськості на значення і шляхи поліпшення свого політичного і правового положення...

Іван Франко своєю різноманітною діяльністю активно допомагав ростові політичної і правової свідомості мас і цим самим об'єктивно сприяв підготовці ґрунту для майбутнього визволення українського народу[47].

На завершення огляду творчості Івана Франка на шпальтах часопису Наша Культура подамо статтю в рубриці "Рецензії, обговорення, огляди"- Володимира Хоми, який в статті "У колі Франкової фольклористики", наголошує:" Цього року виповнюється 60 років виначному франкознавцю Олексію Дею. Про Івана Франка вчений видав такі книги:" Іван Франко – дослідник народної творчості", Іван Франко і народна творчість", "Іван Франко і перша російська революція", "Іван Франко. Вибрані статті про народну творчість" в яких він подав вступну статтю, уподякування, коментарі. Книжку пісень і книжку коломийок у записках Івана Франка зі своїми змістовними передмовами. Двотомні спогади про Івана Франка з вступними статтями та науковою обробкою.

До 125-річчя І.Франка О.Дей видав монографію "Іван Франко. Життя і діяльність", перевидав з доповненнями монографію "Іван Франко і перша російська революція", "Народні пісні у записках Івана Франка", збірник "Спогади сучасників про Івана Франка". О.Дей – редактор окремих томів і член редакційної колегії "Зібрання творів у 50-ти томах" І.Франка., "Спілкування митців з народною поезією. Іван Франко і його оточення"...

Таким чином творчість О.Дея дає великі імпульси для подальшого вивчення творчості та життєдіяльності Івана Франка[48].

У висновок нашого дослідження наголосимо, вивчення творчості Івана Франка на шпальтах часопису українців Польщі Наша Культура є вагомим внесок в розвиток франкініани, як в діаспорі так і в сучасній Україні, оскільки теми підняті часописом Нашою Культурою залишаються актуальним і в наш час і потребують подальшого аналізу та дослідження...

Список використаної літератури:

- 1.Т.У.Літературно-меморіальний музей “Каменяра”.Наша Культура. Варшава, 1958,№1,с.9-11.
- 2.Олесь Гончар. Геній української нації. Наша Культура. Варшава, 1958, №4,с.1.
- 3.Бібліографія польських публікацій до 100-річчя з дня народження Івана Франка. Наша Культура. Варшава, 1958, №4, с.15.
4. П.Шеремета. Із спогадів про Івана Франка. Наша Культура. Варшава, 1958, №6, с.4.
- 5.В.Моравський.Спогади про Івана Франка. Наша Культура.Варшава,1959, №5, с.1.
- 6.Дмитро Ступак. Іван Франко у моїх спогадах. Наша Культура.Варшава, 1959, №8, с.7.
- 7.Іван Марків Моє знайомство з І.Франком (Спогади). Наша Культура. Варшава, 1960, №5, с.1-2.
- 8.З маловідомої кореспонденції І.Франка до У.Кравченко. Наша Культура. Варшава, №8, 1960, с.1-2.
- 9.Дмитро Ступак. Мій спогад про І.Франка. Наша Культура. Варшава, 1960, №8, с.2.
- 10.І.Слупський. Музеєві Івана Франка - 20 років. Наша Культура. Варшава, 1960, №8, с.2.
- 11.Едвард Сабік. (Переклав Г.М.). Дружба Яна Каспровича з Іваном Франком. Наша Культура. Варшава, 1960, №8, с.5.
- 12.І.Франко. Думки про роль вчителів. Наша Культура. Варшава, 1960, №11, с.5.
- 13.А.Верба.І.Франко і польська преса. Наша Культура. Варшава, 1961, №5, с.1-2.
- 14.І.Сільченко. Музей великого Каменяра. До 15- річчя заснування музею Івана Франка. Наша Культура. Варшава, 1962, №5, с.3-4.
- 15.Василь Яременко. Знову з народом. Наша Культура. Варшава, 1963, №12, с.2-3.
16. Тарас Франко.Гумор в житті Івана Франка. Наша Культура. Варшава, 1964, №8, с.13.
- 17.А.Верба в статті “Болеслав Лімановський і українці”. Наша Культура. Варшава, 1965, №2, с.2-3.
18. Борис Степанишин. Значення і творчість Івана Франка. Наша Культура. Варшава, 1966, №4, с.10-12.
- 19.М.Демський. І.Франко - збирач і видавець української фразеології. Наша Культура. Варшава, 1966, №5, с.5-6.
- 20.М.Неврлі “Зв’язки І.Франка з чехами й словаками”. Наша Культура. Варшава, 1966, №5, с.6-7.
- 21.В.Орел. “Зв’язки літераторів Львова з Кубанню”. Наша Культура. №5. Варшава, 1966, №5, с.7.
22. І.Романченко. “Іван Франко і Михайло Драгоманова”. Наша Культура.Варшава, 1966, №8, с.2-5.
- 23.В.Кульчицький. “Вибори Івана Франка”. Наша Культура. Варшава, 1966, №8, с.6.
- 24.Н.Кузякіна. Іван Франко і театр. Наша Культура.Варшава, 1966, №11, с.8-9.
- 25.І.Прокопів. Іван Франко і Одеса. Наша Культура. Варшава, 1967, №8, с.6-7.
- 26.В.Полек “Іван Франко й Івано-Франківщина”. Наша Культура. Варшава,1968, №5, с.4-5.
- 27.В.Косташук. Спогади про Марка Черемшину. Наша Культура. Варшава, 1969, №6, с.5-6.
- 28.Роман Федорів. Крила братерства. Наша Культура. Варшава, 1971, №5, с.8.
- 29.Василь Солоненко. Ленін і Франко. Наша Культура. Варшава, 1971, №8, с.1-2.
- 30.В.Кульчицький. Іван Франко - історик України. Наша Культура. №12.Варшава, грудень 1971, №12, с.6-8.
- 31.Кристина Стаф. Іван Франко і література польського позитивізму. Наша Культура. Варшава 1973, №8, с.4-5.
- 32.І.Романченко. Цікавий талант і оригінальний. Наша Культура. Варшава 1974, №6, с.4-7.
- 33.Г.Паздро. Цікавий талант і оригінальний. Наша Культура. Варшава 1976, №5-6, с.1-3, с.12-13.
34. В.Кульчицький. Іван Франко у світлі документів. Наша Культура. Варшава 1976, №8, с.1-2.
35. Т.Пачковський. Маловідомий лист Івана Фрака до Сидора Воробкевича. Наша Культура. Варшава 1976, №8, с.2.
- 36.С.Кирилюк. Пам’ятник вічному революціонерові. Наша Культура. Варшава 1976, №8, с.2-3.
- 37.М.Сивцький в статті “П’ятдесятитомник Франкової спадщини”. Наша Культура. Варшава 1976, №8, с.12-13.
- 38.Т.Пачовський. Іван Франко про польську літературу ХІХ - початку ХХ ст. Наша Культура. Варшава 1976, №8, с.13-14.
39. Роксоляна Зорівчак. Місце Івана Франка в історії українського перекладознавства. Наша Культура. Варшава 1977, №5-6,с.3-4,с.2-5.
- 40.Магдалина Ласло-Куцюк. Іван Франко і Еміль Золя. Наша Культура. Варшава 1977, №8-9, с.1-3, с.5-6.
- 41.Іван Лозинський. Іван Франко в житті Іларіона Свенціцького. Наша Культура. Варшава 1977, №10, с.12-14, с.5-6.
- 42.М.Якубовський. Іван Франко і старогрецька література. Наша Культура. Варшава 1979, №8, с.1-4.
- 43.Антін Верба. Іван Франко про польську літературу. Наша Культура. Варшава 1980, №4,с.15.
- 44.Зеновія Франко.Вінок шани Каменяреві. Наша Культура. Варшава 1980, №8, с.1-2.
- 45.Іван Брук. Гуманіст на зламі віку. Наша Культура. Варшава 1982, №3, с.4-7.
- 46.Дмитро Бандрівського. Гей, гей, коли се діялось... Наша Культура. Варшава 1982, №3, с.7.
- 47.Володимир Кульчицький. Іван Франко про виборче право. Наша Культура. Варшава 1982, №3, с.13-14.
- 48.Володимир Хома. У колі Франкової фольклористики. Наша Культура. Варшава 1982, №3, с.15.

Іван Франко на шпальтах часопису українців Польщі "Український Календар"(1957-1986)

Вперше на шпальтах часопису українців Польщі "Український Календар" Іван Франко постає своїм величавим портретом у 1958 році. Тут же в рубриці "Українські історичні дати" подається коротка атобіографічна звітка про Івана Франка час народження та час смерті великого українського письменника, мислителя, революціонера – демократа[1].

В Українському Календарі за 1959 рік подано великий портрет Івана Франка поряд з Адамом Міцкевичем, наголошено на великому вкладі Каменяра в українську культуру[2].

В Українському Календарі за 1962 рік в рубриці "Історичні дати" поміщено великий портрет Івана Франка, як доповнення до його прислів'їв, які пов'язані з життям трудового народу[3].

Привертає увагу на шпальтах Українського Календаря переклад віршу на польську мову "Франко- наш образ" в якому перекладач Флоріан Неуважний якнайповніше розкрив громадську та літературну діяльність Івана Франка[4].

Цільними, на нашу думку, в Українському Календарі за 1986 рік є статті Теоксиста Пачковського "Слово о полку Ігоревім в поезії Івана Франка" та та Антіна Верби "Іван Франко у Польщі"

У першій Теоксист Пачковський наголошує, що вже в юнацькі роки Іван Франко будучи учнем вищої гімназії глибоко зацікавився невмирущою поемою Київської Русі "Словом о полку Ігоревім" Він був пройнятий гордістю, що поет Київської Русі склав епічну пісню про похід Ігоря проти половців. Зацікавлення "Словом" у Франка набрало такої сили, що в 1873 році він переклав його на українську мову. Повний текст цього перекладу, щот досі зберігається в архіві Франка, вперше опублікував на підставі авторгафу академік Михайло Возняк у третьому збірнику "Іван Франко" 1952р.(с.5-24).

Окремі підзаголовки Франкового перекладу "Слова" як твердив М.Возняк, повністю збігаються з тими, що їх знаходимо в хрестоматії Якова Головацького "Хрестоматія церковно-словянская и древне-руская в пользу учеников высшей гимназии".(Я.Головацкий.Відень, 1854,с.291-303).Це засвідчує, що І.Франко вивчав і перекладав "Слово о полку Ігоревім" за шкільним підручником Я.Головацького. Техніку перекладу І.Франко вперше засвоїв в старших класах гімназії на лекціях грецької та латинської мов, зокрема тоді, коли вивчав твори Гомара і Вергілія. Згодом І.Франко сам написав декілька наукових робіт про про основи художнього перекладу. Його кредом був – точний переклад змісту оригіналу через призму ідейно-художніх засобів. У своєму "Слова о полку Ігоревім" він притримувався цих положень.

Як бачимо із аналізу перекладу І.Франка, бачимо, що Франко не дуже відходить від оригіналу виданим Я.Головацьким. Його переклад є більш досконалим не дивлячись на те, що до нього "Слово о полку Ігоревім" перекладали віршем на українську мову М.Максимович (1857), С.Руданський (1871), Ю.Федькович(1860) та ще деякі українські поети. Слід наголосити, що окремі частини "Слова" краще переклали М.Максимович та С.Руданський, ніж І.Франко. Цілком можливо, за таких обставин не друкував свого перекладу за життя І.Франко і тільки набагато пізніше його переклад опублікував М.Возняк. Очевидно сам І.Франко вважав свій переклад недосконалим і тому відхилив вихід свого перекладу. Однак в подальшому в ряді своїх поезій, вважає Теоксист Пачковський Іван Франко перекликається з автором Слова о полку Ігоревім". У своїх поезіях пригадуючи минуле Київської Русі він повністю дублює всі сценарії зх "Слова о полку Ігоревім", по новому використовує мотиви славетної поеми. Як бачимо для автора Слова і І.Франка спільними є глибокий патріотизм. Одже відношення Івана Франка як до перекладу "Слова о полку Ігоревім" на українську мову, так і використання мотивів і поетики цього твору у власній поезії, має сьогодні величезне значення при вивченні невмирущої поеми та поетичної творчості нашого славетного Івана Франка[5].

Цікавою статтею є також праця Антона Верби "Іван Франко в Польщі" в якій дослідник наголошує, що популярність Івана Франка у Польщі зросла завдяки проекції українського фільму про життя письменника, перекладам його творів, довідках в енциклопедичних довідниках, популярних статтях у пресі і науковим дослідженням. Крім перекладів, де яка частина літературної спадщини виявилась в оригіналі. Так у хрестоматії "Українська література" за 1962 рік, яку упорядкував М.Якубець, надруковано 6 поезій, 7 новел та уривок роману "Борислав сміється". Крім цього, окремі поетичні та прозові твори Франка друкувалися в читанках до навчання

української мови. В початковій школі. Польські переклади поетичної спадщини, а особливо творів І.Франка, можемо зустріти на сторінках преси та репертуарних збірників в же в повоєнній Польщі. Слід завдячувати за переклади творів Франка на польську таким перекладачам, як Л.Пастернак, К.А.Яворський, Ю.Бояр, Л.Левін, А.Баумгартен, Е.Зих та інші. Вирані вірші Івана Франка також були опубліковані в перекаладах в 3 томі " Пісм" К.А.Яворського (1972р.). Тут поміщено 13 віршів, серед яких "Каменярі", "Гімн", "Декадент", "Сідоглавому" та інші. Дещо більшу вибірку віршів Івана Франка польський читач побачив в "В Антології поезії української"(1977 р.) Ф.Неуважного і Є.Плесняровича. Тут поміщено 17 поезій переважно у перекладі В.Слободника. Упорядники помістили навіть один переклад Сидора Твердохліба. Чк показує історія польський читач починає активно знайомитися з творчістю Івана Франка починаючи з 1950 року, з появи книжки "Мураж і інне оповідання" в якій у перекладі І. Тувім-Ставінської видавництво КіВ випустило "Захар Беркут". До сторіччя Івана Франка перекладачі З. та С. Гловяки видали новелу "Муляр"(1956). Ці самі перекладачі підготували двотомник прози Івана Франка в якому поміщено 28 новел й 3 повісті. У гурті малих прозових творів бачимо:"На дні", "Вугляр", "Ліси й пасовиська", "Добрий заробок", Вівчар", "До світла", Свинська конституція", Маніпулянтка", "Трицева шкільна наука". Та інші. З великих полотен "Захар Беркут", "Для домашнього вогнища", "Основи суспільства".Цей двотомник з післямовою Маріана Якубця вийшов у видавництві "Чительнік" в 1955 році.

В 1956 році Ю. Бояр переклав на польську мову п'єсу "Украдене щастя", яку надрукував в збірнику "Праця світліцова". Цей же перекладач української літератури "Свинську конституцію" опублікував в збірнику "Україна Радзецка"(1956). Його ж "Добрий доробок" появился на сторінках журналу "Вармія і Мазури"(1956 №10).

Люблінському видавництві в 1974 році в перекладі З. і Г.Гловяків. Вони в тому ж видавництві випустили в 1979 році "Оповідання" І.Франка. Окрім художніх творів І.Франка на польську мову були переведені його публіцистичні та літературознавчі твори. Ще в 1954 році у збірнику "Под штандартем братней пшиязні", поміщено уривок статті Івана Франка "Нецо о стосунках польско-рускіх" (с.76). Ця стаття раніше була опублікована польською мовою в газеті "Кур'єр Львовскі" (1895,№284).

Про зацікавлення польського літературного середовища літературною полонікою Каменяра свідчить вибірка його праць "Іван Франко, О літера туже польскей"(1979), упорядкована М.Купльовським і виданим Літературним видавництвом у Кракові. У вибірці посіщено статті Івана Франка про А.Міцкевича, Ю.Словацького, Б.Залеського, С.Гощинського, А.Шашкевича, Б.Пруса, М.Конопницьку, Я.Каспровича, С.Пшибишевського, З.Пшесмицького та інших.

Статті, які не були написані польською мовою, переклали М.Купльовський, М.Трачевська, Разом у збірнику було поміщено 21 стаття. Примітки і вступне слово написав Міколай Купльовський.

Окрім перекладів популяризація імені українського письменника і вченого в Польщі йшла шляхом поміщення інформаційних довідок в енциклопедичних довідниках: "Вклькей енциклопедії повшехней", т.4, "Словнику польського фольклору", в якому довідку написав Ю.Кшижановський, у "Словнику письменників європейських народів"(1966) та кнциклопедичному посібнику "Польська література"(1984). Дві останні довідки належать Маріану Якубцеві.

Популярні публвкації про автора "Мойсея" появилися в щоденній польській пресі. Вже в 1948 році П.Студзенни в газеті "Червоний штандарт" від 29.08. писав про участь І.Франка в з'їзді польських літераторів. Про 35-річчя з дня смерті І.Франка відмітив часопис "Радіо і сьвят"(1951,№22).

Більшість популярних статей про Івана Франка в польській пресі появилися в 1956 році. Слід наолосити на публікаціях А. Цесажа ("Трибуна люду"№240), А.Середницького (Жице Варшави"№ 205), Ю.Бояра.("Зельони штандарт",№82), Я.Бжози ("Перспективи"№2), А.Середницького "Глос наuczительскі"№40) та інші.

У тижневику "Пшиязнь"(1956№35) поміщена стаття Зіновії Франко "Співець праці і боротьби".Цяж авторка надрукувала статтю "Співець свободи і дружби" в журналі "Культура і жице"(1956№33).Леонід Венгеров у тижневику "Жице літерацке" (1956№41) висвітлив питання "Іван Франко як критик польської літератури". Матеріали про Івана Франка поміщалися в же в першому номері Нашого Слова", "Нашій Культурі". Бібліографію польських публікацій до 100-річчя з дня народження І.Франка подав в Нашій Культурі А.Середницький. В іншому плані відмічали зачення наукової і дітературної діяльності І.Франка автори вступної статті "Антології української поезії"(1977), Р.Лужний – автор нарису про українську літературу, що була поміщена

у збірнику "Україна"(1970). М. Якубець у хрестоматії "Література українська"(1962) та в нарисі української літератури, який він написав до III тому "Дзеє літератур европейських" є свідчення про діяльність Івана Франка.

Згадки про Івана Франка знаходимо в різних наукових виданнях: С.Кеневич "Гісторія Польські 1795-1918".Варшава 1968, Дзеє фольклористики польскей 1864-1918.Варшава 1982, Я.М.Касіян"Поетика польское загадкі людовей"(1976), Е.Янковский.Еліза Ожешкова"(1966) та інші.

Окреме місце займають статті про українського письменника і нацуковця в наукових журналах. Так в 1954 році Ян Козловський у "Квартальнику Інституту польско-радзецкего"№1 помістив статтю на тему "Іван Франко і польський робітничий рух Галичини" в якій використав досі невідомі архівні матеріали.

Новаторський характер мала стаття К.Дудіна-Вонсовича "Публіцистика І.Франка в селянській пресі", що появилася у "Квартальнику Польсько-радянського інституту"(1955"1-2). К.Дудін Вонсович в журналі "Славія орієнталіс" надрукував розвідку на тему "Участь Франка у польському селянському русі Галичини"(1958№1).

Найяснішою зіркою на фоні тогочасного польського Франкознавства стала післямова до польського двотомника творів І.Франка польською мовою, яку написав Маріян Якубець.Польський славіст докладно життя та літературну, наукову, публіцистичну й громадську діяльність Івана Франка, висвітлив його зв'язки з польською наукою і літературою й визначив місце в польській та взагалі слов'янській культурі. Вчений слушно писав:"Іван Франко є найвидатнішим поруч з Т.Шевченком класиком української літератури. Він був відомий в усій слов'янщині, як вчений, критик, та історик літератури, глибокий знавець питань народної культури., історик мистецтва і театру.. Дивував сучасників шириою знань та гідною подиву працьовитістю. Бібліографія праць І.Франка налічує біля 5 тисяч публікацій...Іван Франко займає паочесне місце не тільки в історії культури культури та громадському житті українського народу... Його темпераментні і полемічні статті в різних журналах Росії, Австрії, польських журнала, І.Франко писав польською мовою, ратували за дружбу між українським та польським народами (с.1-507).

Великою подією для польського франкознавства була наукова сесія, яку організували Комітет слов'янознавства ПАН. Сесію відкрив видатний польський мовознавець Тадеуш Лер-Сплавінський. Відтак з доповідями виступили Є.Кирилук, який говорив про значення І.Франка для слов'янських літератур. Маріян Якубець прочитав реферат на тему програми досліджень питання Іван Франко і польська література.Київський славіст Г.Вервес доповідав на тему ролі Франка в зближенні української польської літератур. Варшавський мовознавець Пшемислав Зволінський висвітлив питання "Іван Франко – як мовознавець". Про участь Каменяра в селянському русі Галичини говорив Кшиштоф Дудін-Вонсович, мистецтво Франкових перекладів творів Міцкевича охарактеризувала Ельжбета Анчевська, а Тадеуш Шишко і Станіслав Маковський подали комунікат про неопубліковану кореспонденцію Франка з Адамом Вісліцким. Згадані доповіді були надруковані в журналі "Славія орієнталіс"(1958№1), які збагатила ще й стаття Едварда Карвота "Вклад Івана Франка до польської етнографії".

Незабутньою подією по пуляризації І.Франка в Польщі була поява у видавництві "Ведза повшехна" нарису Маріяна Якубця "Іван Франко"(1958).Автор розглядав свій нарис в контексті зміцнення польсько-української дружби. Тут же автор прослідковує історію культурних польсько-українських взаємин.

Помітне місце в збагачуванні польського франкознавства займають праці Ельжбети Горнової "Оцена діялальності Михайла Драгоманова в історіографії украинскей, російскей і польскей"(1967), та "Українські обуз постемпови і его вступпраца з польском левіцом сполечном в галиції 1876-1895".Вроцлав, 1968. Авторка в своїх праця з'ясувала боротьбу Івана Франка з консервативними діячами і поглядами в Галичині. У зв'язку з цим вона в Українській культурі опублікувала статтю "Іван Франко і польські прогресивні діячі в Галичині в якій прийшла до висновку, що співпаця І.Франка з польськими прогресивними діячами вилилася в дружні стосунки міжукраїнцями та поляками взагалі(с.108).

Цікавим доробком, які розкривають зв'язки з польською пресою є робота Ельжбети Вісневської. У післямові до двохтомника "Вибраних творів Івана Франка" в якій наголошувалося, що Іван Франко вніс суттєві доповнення в українсько-польські історичні взаємини.(1957).

На польському ґрунті питання оцінки польської літератури Івана Франка займався Миколай Купльовський. У 1974 році він видав монографію "Іван Франко, як критик літератури польської". Польський дослідник солідно оцінив літературознавчу полоніку І.Франка. У вступному слові до монографії він наголошував: "Метою цієї праці є приближення до польського читача Івана Франка, який в силу різних історичних обставин для польського читача був надто непомітний, поменшований і заувальований на процеси польського літературного життя. Маючи це на увазі автор наголосив в монографії, що Іван Франко дійсно взяв у частку у розвитку польського літературного процесу".(с.12)

В наступній праці "До антології літературознавчої полоніки Франка" написав ретельний вступний нарис в якому справедливо визначив місце І.Франка в історії української та польської літератури, а також ще раз пригадав його життєвий і творчий шлях.

Наведені, хоч зовсім не повні, факти красномовно свідчать про великий і новаторський вклад польських письменників і літературознавців у франкознавство, який збагатив науку новими досягненнями[6].

В подальшому в цьому ж річнику Українського Календаря, в своїй польськомовній статті, яку ми подаємо у власному перекладі на українську мову, її авторка Гражина Паздро наголошує, що в 80-роки XIX століття відносяться до великого розвитку української культури. Галичина стала п'ємонтом українського літературного та наукового життя і одним з представників в розвитку української публіцистики. Емський указ 1878 року унеможливив розвиток української літератури та культури на Східній Україні. Розвиток літератури в Галичині були пов'язані з труднощами, доказом того є історія виходу редагованого Іваном Франком журналу "Поступ", що відбулася також відлунням на польській літературній праці. Польський часопис, який видавався в Петербурзі в №47 в 1886 році теж розповів про намагання видавати у Львові часопис українською мовою, який мав виходити з січня 1887 року. Головний редактор Іван Франко оголосив про передплату нового часопису "Поступ", який мав виходити з нового року по всій Україні. З програми цього часопису, який мав виходити в дусі свободи, правди і розвитку українського слова мін мав стати органом поступового розвитку української культури. Він мав обороняти права і свободи українців в Галичині від свавілля австрійців та інших інших національностей. Редакція вважала за неохідне обороняти соціальні, економічні, громадські та господарські права українського населення Галичини.

В редагованім Іваном Франком журналі "Поступ", розпочалась дискусія по питаннях впровадження безкоштовного навчання в школах та вищих учблвих закладах для українців, а також зняття заборони і вільного розвитку всього українського. По цих питаннях Іван Франко звернувся листом до Елізи Ожешкової від 14.12.1886р. в якому пропонує польським письменникам співпрацю з цього друкованим органом. В листі Іван Франко наголошує, що австрійська цензура не дозволила йому видавати "Поступ" що місяця, а лиш більшими брошурами два рази в рік..." Із цього ми бачимо, що внаслідок таких дій австрійського уряду "Поступ" так до друку і не дійшов. В листі до редактора Петербургського часопису "Край" Іван Франк скаржиться, що прокуратура австрійська заборонила йому видавати журнал "Поступ". Прокуратура наголосила, що якщо Іван Франк і видасть перший номер Поступу, то він буде конфіскований австрійською владою і тому цей часопис не може з'явитися друком[7].

Список використаної літератури:

1. Український Календар. Варшава 1958, с.29, с.46.
2. Український Календар. Варшава 1959, с.28.
3. Український Календар. Варшава 1952, с.26.
4. Український Календар. Варшава 1983, с.219.
5. Теоктист Пачовський. "Слово о полку ІгоревімЦі в поезії Франка. Український Календар. Варшава 1986, с.94-97.
6. Антін Верба. Іван Франко у ПНР. Український Календар. Варшава 1986, с.98-102.
7. Grazyna Pazdro. Iwan Franko "Postup". Український Календар. Варшава 1986, с.103-105.

Віктор ІДЗЬО

Іван Франко
на шпальтах часописів
українців Росії та Польщі
у ХХ ст.

